ЛЕНИНЧА МЕҲНАТ ВАХТАСИДА

УЛУҒ САНАНИ МУНОСИБ СОВҒАЛАР БИЛАН КУТИБ ОЛАЙЛИК

БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ КОМИТЕТИ ВА МЕҲНАТКАШЛАР ДЕПУТАТЛАРИ ОБЛАСТЬ СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

16 ЙИЛ ЧИҚИШИ.
№ 109 (4100).
5 ИЮНЬ
ПАЙШАНБА
1969 ЙИЛ
Баҳоси 2 тийин.

ПИЛЛА — ДАВЛАТГА

РАЙОНДА БИРИНЧИ

«Химик» совхозининг ишчилари Оржоникидзе районида биринчи бўлиб, пилла топшириш планини бажарганликлари ҳақида ғалаба рапорти йўлладилар.

Коллективнинг зўр ғайрат кўрсатиб ишлаши, барглардан самарали фойдаланишлари сабабли йиллик план 102 процент қилиб адо этилди. А. Худойберганов, А. Канаев каби тажрибали пиллабоқарлар ҳар қути уруғдан 55-60 килограммға етказиб ҳосил топширдилар.

Хўжаликда пилла териш ва давлатга топшириш қизғин давом этмоқда.

«КУМУШ ТОЛА»ДАН МЎЛ ҲОСИЛ

— Бу йилги маррамиз, — дейди Калинин районидаги Куйбишев номли колхознинг «кумуш тола» бунёдкорлари, — 7500 килограмм.

Ана шу пиллани етиштириш учун улар яхши тайёргарлик кўришди. Пиллачиликнинг озуқа базаси бўлган тут дарахтларининг тагини эрта кўкламда юмшатиб, минерал ўғитлар билан озиқлантиришди.

Натижада 28 гектар майдондаги 11 минг туп тут яхши барг ёзди.

Колхоз пиллакорлари 130 қути қурт уруғини парвариш қилишди. Тайёрлов пунктига юқори навли пиллалар етказиб берилмоқда.

Каромат Солибоева ярим қути қурт уруғидан 50 килограмм, Ҳаким Шертоев 1,5 қутидан 150 килограмм, Кимё Тўхтаева ҳам 1,5 қутидан 120 килограммдан «кумуш тола» етиштириш мажбуриятини олишган эди. Улар бирин-кетин маррага етиб келишмоқда.

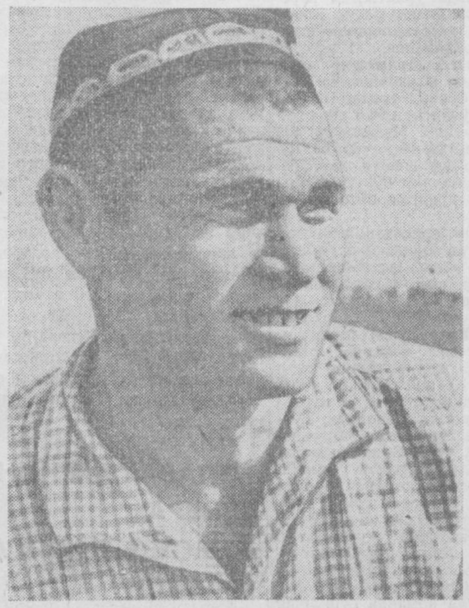
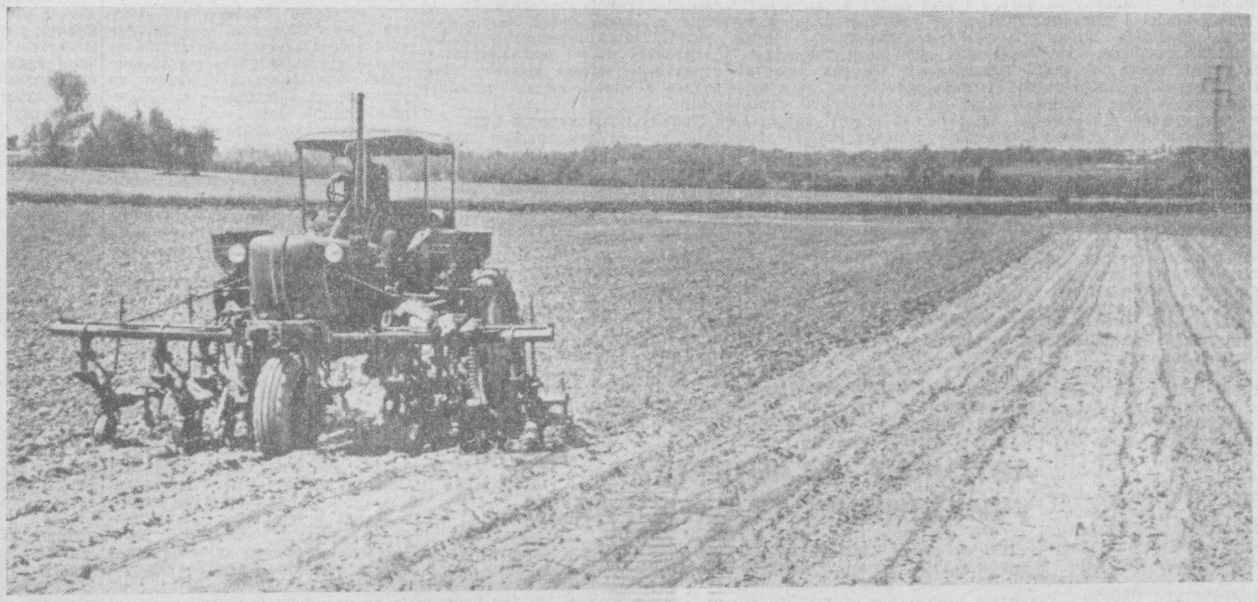

Областимизнинг механизаторлари ғўза парваришини кучайтиришга ўзларининг муносиб ҳиссаларини қўшяптилар. Улар тракторларнинг иш унумдорлигини тобора ошириб, культивацияни сифатли ўтказишга ҳаракат қилаётирлар. Суратда: (чапдан) Ўрта Чирчиқ районидаги Охунбобоев номли колхознинг механизатори З. Мирзаев,(ўртада) Янгийўл районидаги Фрунзе номли колхознинг звено бошлиғи Эркин Тойбеков ғўзани культивация қилишда. (ўнгда) Юқори Чирчиқ районидаги «Политотдел» колхозининг илғор механизатори Ли Иван. А. Абалян фотолари.

СУВЧИ — ҒЎЗАНИ ЯШНАТУВЧИ

АЛИМКЕНТ. («Тошкент ҳақиқати» мухбиридан). Оққўрғон районининг хўжаликларида ғўзаларни суғориш қизғин тус олди. Пахтакорлар ҳар туп ниҳолни сувга қондириш ва унинг тез ривожланишини таъминлаш мақсадида барча агротехника қоидаларини амалга оширяптилар.

Вотинцев номли колхоз сувчилари ҳозирда кеча-кундуз ғўзани суғоряптилар. Ўртоқ Абдували Расулматов бошлиқ участкада экиш ишлари бир қанча кунга чўзилди. Оқибатда тупроқдаги нам камайиб, уруғнинг униш уриши қийинлашди. Ана шундай дамларда сувчилар ишга киришдилар. Механизаторлар билан ҳамкорликда ишладилар. Чигити униб чиқмаган майдонларга қатор оралатиб сув таралди. Натижада, қисқа вақт ичида гектарлар бўлиқ бўлди. Қаторларда ниҳоллар кўпайди.

Участка деҳқонлари ғўзани парвариш қилишни кучайтириб юборишди. Яганага зўр берилди. Бу эса ғўзаларнинг ривожини янада тезлаштирди. Ягонадан чиқарилган ерлар иккинчи марта озиқлантирилиб, культивация қилинди.

Эндиликда сувчилар ғўзани қондириб суғоришга эътибор беряптилар. Қўчқор Қодиров, Асқар Аҳмедов, Очил Орзиқулов каби механизаторлар сувталаб ерларга ўқариқ олмоқдалар. Улар кетидан эса тажрибали сувчилардан Садриддин Исроилов, Абдураҳмон Эргашев, Назрулла Ортиқовлар қатор ораларига жилдиратиб сув таряпти. Захлаб кетишига йўл қўйилмаяпти.

— Энди, — дейди участка бошлиғи ўртоқ Расулматов, — ғўзанинг парваришини тезлатиш билан бирга суғоришни ҳам яхши йўлга қўйиш пайти келди. Бундан кейин ҳаво юришиб, иссиқ кунлар бошланиб кетади. Ана шундай дамларда ғўзаларни чанқатиб қўймасдан уларнинг бўйига-бўй қўшиб, тезроқ шонага киритишимиз зарур.

Биз сувчиларнинг самарали ишлашлари учун барча шароитни яратиб берганмиз.

Райондаги «Ленинобод», Ҳамид Олимжон номли ва бошқа колхозларда ҳам ғўза суғориш, сувчиларга шароитлар яратиб бериш юзасидан ҳам зарур тадбирлар амалга ошириляпти.

ЎЗБЕКИСТОН КОМПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИДА

ДАВЛАТГА ПИЛЛА ТОПШИРИШ ЮЗАСИДАН ОЛИНГАН СОЦИАЛИСТИК МАЖБУРИЯТЛАРНИ МУДДАТИДАН ИЛГАРИ БАЖАРГАН ОБЛАСТЛАР ВА РАЙОНЛАРНИ ЁЗИШ УЧУН РЕСПУБЛИКА «ҲУРМАТ ТАХТАСИ» ТАЪСИС ЭТИШ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети давлатга пилла топшириш юзасидан олинган социалистик мажбуриятларни муддатидан илгари бажарган Қорақалпоғистон АССР, областлар ва районларни ёзиш учун республика газеталари саҳифасида «ҲУРМАТ ТАХТАСИ» таъсис этди.

Республика ва область газеталарининг редакцияларига, Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг радиоэшиттириш ва телевидение давлат комитетига пилла топшириш юзасидан олинган мажбуриятлар қандай бажарилаётганлигини мунтазам ёритиб бориш таклиф этилди.

КОММУНИСТИК ВА ИШЧИ ПАРТИЯЛАР ХАЛҚАРО КЕНГАШИДА ҚАТНАШУВЧИ КПСС ДЕЛЕГАЦИЯСИ

КПСС Марказий Комитети Коммунистик ва ишчи партиялар халқаро кенгашида қатнашувчи КПСС делегациясини қуйидаги составда тасдиқлади: КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари ўртоқ Л. И. Брежнев (делегация бошлиғи), КПСС Марказий Комитети Сиёсий Бюросининг аъзолари ўртоқ А. П. Кириленко, А. Н. Косигин, Н. В. Подгорний, М. А. Суслов, КПСС Марказий Комитети секретарлари ўртоқ К. Ф. Катушев, Б. Н. Пономарев, КПСС Марказий Ревизия комиссиясининг аъзоси ўртоқ К. В. Русаков.

КОММУНИСТИК ВА ИШЧИ ПАРТИЯЛАР ХАЛҚАРО КЕНГАШИГА ДЕЛЕГАЦИЯЛАР КЕЛИШДИ

Коммунистик ва ишчи партиялар халқаро кенгаши ишида қатнашиш учун қуйидагилар Москвага келишди:

Болгария Коммунистик партияси делегацияси, Венгрия социалистик ишчи партияси делегацияси, Германия Бирлашган социалистик партияси делегацияси, Монголия халқ революцион партияси делегацияси, Польша Бирлашган ишчи партияси делегацияси, Австралия Коммунистик партияси делегацияси, Австрия Коммунистик партияси делегацияси, Жазоир авангард Социалистик партияси делегацияси, Аргентина Коммунистик партияси делегацияси, Бельгия Коммунистик партияси делегацияси, Бразилия Коммунистик партияси делегацияси, Венесуэла Коммунистик партияси делегацияси, Гаити коммунистларининг Бирлашган партияси делегацияси, Гваделупа Коммунистик партияси делегацияси, Гватемала меҳнат партияси делегацияси, Германия Коммунистик партияси делегацияси, Гайана Халқ прогрессив партияси делегацияси, Гондурас Коммунистик партияси делегацияси, Греция Коммунистик партияси делегацияси, Дания Коммунистик партияси делегацияси, Доминикан Коммунистик партияси делегацияси, Исроил Коммунистик партияси делегацияси, Ҳиндистон Коммунистик партияси делегацияси, Иордания Коммунистик партияси делегацияси, Ироқ Коммунистик партияси делегацияси, Эрон Халқ партияси делегацияси, Колумбия Коммунистик партияси делегацияси, Ливан Коммунистик партияси делегацияси, Люксембург Коммунистик партияси делегацияси, Мартиники Коммунистик партияси вакили. Мексика Коммунистик партияси делегацияси, Нигерия марксчи-ленинчилар делегацияси, Никарагуа социалистик партияси делегацияси, Шарқий Покистон Коммунистик партияси делегацияси, Панама Халқ партияси делегацияси, Парагвай Коммунистик партияси делегацияси, Перу Коммунистик партияси делегацияси, Португалия Коммунистик партияси делегацияси, Пуэрто-рико Коммунистик партияси делегацияси, Реюньон Коммунистик партияси делегацияси, Сальвадор Коммунистик партияси делегацияси, Тунис Коммунистик партияси делегацияси, Туркия Коммунистик партияси делегацияси, Уругвай Коммунистик партияси делегацияси, Финляндия Коммунистик партияси делегацияси, Чили Коммунистик партияси делегацияси, Швейцария меҳнат партияси делегацияси, Эквадор Коммунистик партияси делегацияси, Жанубий Африка Коммунистик партияси делегацияси.

Кенгашга келган делегация аъзоларини Л. И. Брежнев, Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, А. Н. Косигин, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорний, Д. С. Полянский, М А. Суслов, А. Н. Шелепин, В. В. Гришин, П. Н. Демичев, Д. Ф. Устинов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, КПСС Марказий Комитети аъзолари ва аъзоликка кандидатлар, КПСС Марказий Ревизия комиссияси аъзолари, масъул партия ходимлари кутиб олдилар.

(ТАСС).

ТОШКЕНТ ШАҲАР ПАРТИЯ КОМИТЕТИНИНГ ПЛЕНУМИ

4 июнда Тошкент шаҳар партия комитетининг пленуми бўлиб ўтди. Пленум жиноятчиликка қарши курашни кучайтириш ва меҳнаткашларни коммунистик руҳда тарбиялашни яхшилаш чоралари тўғрисидаги масалани муҳокама қилди. КПСС Марказий Комитети Сиёсий Бюроси аъзолигига кандидат, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Ш. Р. Рашидов шу масала юзасидан доклад қилди.

Масалани муҳокама қилишда Октябрь район партия комитетининг биринчи секретари Т. С. Содиқов, «Ташсельмаш» заводи партия комитетининг секретари П. А. Юсупов, Фрунзе район партия комитетининг биринчи секретари Т. И. Акимова, В. И. Ленин номли Тошкент Давлат университетининг ректори С. Ҳ. Сирожиддинов, Куйбишев район партия комитетининг биринчи секретари И. П. Турсуметов, Тошкент авиация заводининг директори В. Н Сивец, Тошкент шаҳар комсомол комитетининг биринчи секретари И. Умаров, Чилонзор район ижроия комитетининг раиси П. И Подкопов, Тошкент шаҳар партия комитетининг биринчи секретари С. Р. Расулов қатнашдилар.

Пленум муҳокама этилган масала юзасидан кенг қарор қабул қилди. (ЎзТАГ).

ФОРИШ ҚОРАКЎЛЧИЛАРИНИНГ КЕНГАШИ

ЯНГИҚИШЛОҚ (Сирдарё области), 3 июнь. (ЎзТАГ). Беш йиллик тўртинчи йили топшириқларини муддатидан илгари бажариш учун республика қўйчилари мусобақасининг ташаббусчиси бўлиб чиққан Фориш райони қоракўлчилик хўжаликлари илғорларининг бугун бу ерда кенгаши бўлиб ўтди. Қишнинг оғир келганлиги ва узоққа чўзилганига қарамай, Фориш районининг чўпонлари ўз подаларининг 99 процентини сақлаб қола олдилар, қўйларни қўзилатиш кампаниясини ўз вақтида бошлаб юбордилар ва коракўл қўзи олиш ҳамда қўзини боқиш учун қолдириш юзасидан республикада энг яхши кўрсаткичларга эриша олдилар. Районда ҳар 100 совлиқдан 133 тадан қўзи олиниб, қоракўл тайёрлаш плани 108,8 процент қилиб адо этилди. Фориш район партия комитетининг биринчи секретари С. Есимов юксак социалистик мажбуриятларнинг бажарилиши тўғрисида доклад қилди. Сўнгра сўзга чиққан илғор чўпонлар, мутахассислар ва хўжаликларнинг раҳбарлари чорвачиларнинг бугунги ишлари тўғрисида гапирдилар. Йиғилиш аҳли мажбуриятларининг қолган пунктларини — давлатга жун, гўшт, тухум ва бошқа чорвачилик маҳсулотлари топширишни шак-шубҳасиз бажаришга қаратилган конкрет тадбирларни белгилаб олди.

Кенгашда В. И. Ленин туғилган куннинг 100 йиллиги шарафига янги социалистик мажбуриятлар қабул қилинди. Форишликлар 3400 тонна гўшт, 1010 тонна жун, 1300 мингта тухум ва бошқа кўп чорвачилик маҳсулотлари етиштириб, давлатга топшириш мажбуриятини олдилар.

Кенгашда КПСС Марказий Комитети Сиёсий Бюросининг аъзолигига кандидат, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Ш. Р. Рашидов нутқ сўзлади.

Кенгаш ишида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг иккинчи секретари В. Г. Ломоносов қатнашди.

ҲУРМАТ ТАХТАСИ

Пилла тайёрлаш йиллик планини муддатидан илгари бажарганликлари учун область ҲУРМАТ ТАХТАСИГА ёзиладилар.

ОҚҚЎРҒОН РАЙОНИ БЎЙИЧА:

«КОММУНИЗМ» КОЛХОЗИ (раиси **Д. Элчибоев**, партия ташкилотининг секретари **М. Жониқулов**, пиллачилик агротехниги **Х. Қорабеков** ўртоқлар) пландаги 1600 ўрнига 1781 килограмм пилла топшириб, йиллик планни 111,3 процент адо этган.

ЎРТА ЧИРЧИҚ РАЙОНИ БЎЙИЧА:

АКМАЛ ИКРОМОВ НОМЛИ КОЛХОЗ (раиси **Ҳ. Пўлатов**, партия ташкилотининг секретари **С. Раҳимов**, пиллачилик агротехниги **Қ. Ашуров** ўртоқлар) пландаги 3800 ўрнига 3864 килограмм пилла топшириб йиллик планни 101,7 процент адо этган.

ОБЛАСТЬ РАЙОНЛАРИДА ПИЛЛА ТАЙЁРЛАШНИНГ БОРИШИ ҲАҚИДА 4 ИЮНГАЧА БЎЛГАН МАЪЛУМОТ

Биринчи стун — районлар, иккинчи стун — бир кунда ва учинчи стун мавсум бошидан бери топширилган пилла (процент ҳисобида).

Бекобод	0,3	103,7
Калинин	2,4	81,6
Янгийўл	9,2	62,8
Ўрта Чирчиқ	4,1	62,2
Бўка	7,1	60,5
Оржоникидзе	3,3	58,4
Оққўрғон	13,5	48,8
Юқори Чирчиқ	5,2	18,1
Бўстонлиқ	3,7	16,8
Область бўйича	5,5	59,9

РАЙОН ПАРТИЯ КОМИТЕТЛАРИДА

ЮҚОРИ ЧИРЧИҚ

Партиямиз совет кишисига, унинг талаб ва эҳтиёжларига доимо эътибор билан қарашни талаб этади. КПСС Марказий Комитетининг «Хатларни кўриб чиқиш ва меҳнаткашларни қабул қилишни ташкил этиш ишларини яхшилаш тўғрисида» 1967 йил сентябрь ойида қабул қилган қарори ва СССР Олий Совети Президиумининг «Гражданларнинг таклифлари, аризалари ва шикоятларини кўриб чиқиш тартиби тўғрисида» 1968 йил апрель ойида чиқарган Фармони партия ва ҳукуматимизнинг бу масалага қанчалик катта аҳамият бераётганликларини ёрқин кўрсатиб турибди.

Шу ҳужжатлар асосида районда меҳнаткашлар хатлари юзасидан иш олиб боришда ўзгаришлар ясалди. Ҳар бир ариза, ҳар бир шикоятни ишчанлик билан ўрганиб чиқиш ва унда кўтарилган масалаларни ўз вақтида ҳал этиш чоралари белгиланди.

Областимизда «Политотдел», «Правда» колхозларида, Арганчи, Заркент қишлоқ Советлари ижроия комитетлари ва Жумабозор луб заводида хатларни кўриб чиқиш ва меҳнаткашларни қабул қилиш ишлари яхши ташкил этилган. Ҳар бир хат юзасидан тегишли тадбирлар белгиланаётир.

Яқинда ўтказилган текширишда айрим жойларда меҳнаткашлар хатларига ҳали ҳам етарли даражада эътибор берилмаётганлиги маълум бўлди. Текшириш якунлари район партия комитетининг бюро йиғилишида атрофлича муҳокама қилинди.

Бюрода 121-автобаза, автотаксимотор парки, район маиший хизмат кўрсатиш комбинати, район маҳаллий саноат комбинати, Янгибозор луб заводларида меҳнаткашларнинг ариза ва шикоятлари ўз вақтида ишчанлик билан ҳал қилинмаётганлиги таъкидланди. Қабул қилинган қарорда бу камчиликларни тезда бартараф этиш лозимлиги таъкидланади.

КАЛИНИН

Район партия ташкилотлари КПСС XXIII съезди қарорларини бажара бориб, меҳнаткашлар ўртасида сиёсий ахборотни йўлга қўйиш ва янада яхшилаш соҳасида бир қатор тадбирларни амалга оширдилар. Барча хўжаликларда сиёсий ахборотчилар группалари муваффақиятли иш олиб бораётир.

Сўнгги пайтда саноат корхоналари, транспорт, қурилиш ва алоқа ташкилотларида ҳам сиёсий ахборот йўлга қўйилди. Шу кеча-кундузда 57 группага бирлашган 656 сиёсий ахборотчи омма орасида катта ташвиқот ишларини олиб бораяпти.

Яқинда бўлиб ўтган район партия комитетининг бюро йиғилиши партиявий-сиёсий ахборотнинг аҳволи ва уни янада жонлантириш масаласини муҳокама қилди. Бюро қарорида бу борада эришилган муваффақиятлар билан бир қаторда йўл қўйилаётган камчиликлар ҳам алоҳида таъкидланди. Бир қатор бошланғич партия ташкилотларида меҳнаткашларга ахборот бериш талабга жавоб бермайди.

Район партия комитетининг бюроси партия ташкилотлари диққат-эътиборини аҳоли ўртасида олиб борилаётган оммавий сиёсий ишлар савиясини муттасил ошира боришга қаратди. Ахборотнинг жанговар, ҳужумкор бўлиши, буржуа идеологияси уйдирмаларини фош этиши, совет кишиларида коммунистик эътиқодни мустаҳкамлаши, уларни ёт қарашлар таъсирига берилмаслик руҳида тарбиялашга хизмат қилиши ғоятда муҳимдир.

Сиёсий ахборотчилар ва сиёсий ташкилотчиларни ижтимоий ҳаётимизга оид муҳим янгиликлар билан ўз вақтида таништириб бориш лозим. Раҳбар ходимларнинг меҳнаткашлар ўртасида сиёсий ахборотлар билан чиқишларини кенг йўлга қўйиш керак.

ОЛАМНИ БИЛИШДА МУҲИМ ҚАДАМ

«ВЕНЕРА-5» ВА «ВЕНЕРА-6» СОВЕТ ПЛАНЕТАЛАРАРО СТАНЦИЯЛАРИ

Космонавтика инсоннинг ҳаёти ва ишларига мустаҳкам кириб бормоқда. Ер сунъий йўлдошлари билан космик аппаратлар қўлланиладиган соҳалар йилдан-йилга кўпаймоқда. Инсон меҳнати ва ақл-заковати билан яратилган йўлдошлар, космик кемалар, планеталараро автомат станциялар инсониятни Ерни ўраган космик фазо тўғрисидаги янги-янги маълумотлар билан бойитмоқда, олам сирларини очишда кўмак бермоқда.

Космосда янги катта ғалабага эришилди. «Венера-5», «Венера-6» совет автомат станцияларининг парвоз программаси муваффақият билан тугади ва бу станциялар Венера атмосферасининг қаъридан маълумотлар юборди. Ҳозирга қадар кўп жиҳатдан сирли бу планетанинг атмосфераси хоссалари ва характеристикалари тўғрисида янги қимматли илмий маълумотлар олинди.

ВЕНЕРАНИ ЎРГАНИШНИНГ АСОСИЙ БОСҚИЧЛАРИ

Венера, яъни Зуҳро планетаси кўпдан бери кишиларнинг эътиборини жалб қилиб келмоқда.

Галилейнинг биринчи ибтидоий телескопи 1610 йилда Венера фазаларини очишига имкон берган эди. М. В. Ломоносовнинг 1761 йилда Венерада атмосфера борлигини топганлиги ниҳоятда муҳим кашфиёт бўлди. Шундан кейинги икки аср мобайнида шу сирли планетани оптик воситалар ёрдамида кузатиш унинг ўзига хос табиий шарт-шароитларини тушунишда озгина қўшимча маълумотлар берди, холос.

Сўнгги ўн йилликлар мобайнида инфра қизил спектрометрия воситасида олинган натижалар булутлар қатламидан юқоридаги атмосферанинг температураси ва химиявий таркиби тўғрисида, жумладан, Венера атмосферасида углекислий газ борлиги тўғрисида маълумот берди. Шундай бўлса-да, углекислий газ концентрацияси 5—10 процентдан ошмайди, Ер атмосферасидаги сингари Венера атмосферасининг ҳам асосий ташкил этувчиси азотдир, деган фикр оралаб қолди. Булутлар қатламининг юқорисидаги температурага келганда эса, спектроскопик ўлчашлар унинг Цельсий ҳисоби билан тахминан минус 30 даражага баравар эканлигини ва Венера атмосферасида қайси газ устин келишига қараб, ундан ҳам пастроқ — Цельсий ҳисоби билан минус 80 градус ҳам бўлиши мумкинлигини кўрсатди.

50-йилларнинг ўрталарида Венера радио нурланишлари радиотелескоплар ёрдами билан тадқиқ этила бошлаганидан сўнг унинг юзасидаги температура анча баланд. Цельсий ҳисоби билан 250—450 даража чамаси эканлиги маълум бўлди. Айни маҳалда планета юзасидаги атмосферанинг босими қандай, деган савол жавобсиз қолди. Бир атмосферадан то 100 атмосферага қадар бордир, деган гаплар айтилди. Атмосферанинг температураси баландлигига ҳам тугал ишонч йўқ эди. Радиоастрономик ўлчаш натижаларини тушунтирмоқ учун атмосферанинг турли моделлари таклиф қилинди. Шундай моделлардан бирида планетанинг юзасидаги температура ва босим қийматлари бирмунча оз бўлгани ҳолда, унинг кучли ионосфераси бор деб тахмин қилинарди.

Сўнгги йилларда Венера планеталараро автомат станциялар ёрдамида ўрганила бошлаганида, Венера атмосфераси тўғрисидаги билимда кескин сифат ўзгариши юз берди.

1961 йил 12 февралда Венера томон юборилган биринчи планеталараро автомат станция «Венера-1» совет станцияси эди. Сўнгра 1965 йил 12 ноябрда «Венера-2» станцияси, 1965 йил 16 ноябрда эса «Венера-3» автомат станцияси учирилди. «Венера-3» станцияси 1966 йил 1 мартда Венера планетасига етиб, Совет Иттифоқининг герби тасвирланган вимпелни унинг юзасига элтди.

Шу станцияларни учириш билан Венера атмосфераси тўғрисида «Венера-4» автомат станцияси орқали маълумот олиш юзасидан ғоят катта илмий эксперимент тайёрланди. Бу станция 4 ойдан зиёд парвоз қилганидан сўнг 1967 йил 18 октябрда планетага етиб, унинг атмосферасига кирди. Станциянинг тушириладиган аппарати Венера атмосферасининг температураси, босими, зичлиги, химиявий таркибини биринчи марта бевосита ўлчади. Инсоният тарихида биринчи бу планеталараро радио алоқа сеанси 93 минут давом этди. Шу 93 минут Венера атмосфераси параметрларини биринчи аниқ ўлчаш натижаларини берди ва шу билан мазкур планетада юксак босим ва температура борлиги ва уларнинг ёлғиз қийматларини аниқлади. Венера атмосферасининг химиявий таркиби хусусида ҳам муҳим натижалар олинди. Илгари баъзи олимлар углекислий газ атмосфера умумий таркибининг 10 процентдан озроғини ташкил қилади, деб ҳисоблардилар. «Венера-4» станцияси эса углекислий газ 90 процент чамаси эканлигини кўрсатди. Планета юзасидаги температура Цельсий ҳисоби билан 1 даражадан бир неча юз даражага қадар, босим эса бир атмосферадан 100 атмосферага қадар борса керак, деб тахмин қилинарди. «Венера-4» станцияси парвозидан сўнг планета юзасидаги температура Цельсий ҳисоби билан камида 270 даража ва босим камида 18 атмосфера эканлиги равшан бўлди.

Американинг «Маринер-5» аппарати ёрдами билан ҳам Венера атмосфераси тадқиқ этилди. Бу аппарат «Венера-4» автомат станциясининг эксперименти тугаганидан сўнг бир сутка ўтгач, Венерадан 4 минг километрча нари масофадан учиб ўтди. Америка олимлари Венера атмосферасини тадқиқ этмоқ учун унга радио тўлқинлари юбориш методини ишлатдилар. Бу метод «Венера-4» станцияси ўлчаган газ состави тўғрисидаги маълумотларни ҳисобга олган ҳолда планета атмосферасининг анча юқори қатламлари тўғрисида маълумотлар олишга имкон берди.

«Венера-4» станциясининг ўлчаш натижалари дастлаб ишлаб чиқилаётганида ўлчаш участкасининг узунлиги атмосферанинг гидростатик мувозанат шароитига ва ҳаракат тенгламасига асосланган икки хил метод асосида қайд этилган босим ва температура бўйича ҳисоблаб чиқарилди. Станция иш бошлаганида баландлик ўлчагич кўрсатган қиймат (28 километрга баравар эди) ўлчаш участкасининг узунлигига яхши мос келди. Бу нарса атмосфера параметрларини ўлчаш планета юзига қадар ўтказилди, деб тахмин қилишга имкон берди.

«Венера-4» станцияси, шунингдек Венерани радиоастрономик, радиолокацион тадқиқ этиш ва «Маринер-5» аппаратининг ўлчашлари орқали планета атмосфераси тўғрисида олинган маълумот натижаларини биргаликда кейинчалик янада чуқур ишлаб чиқилганидан сўнг, Венера юзасида янада юксак босим ва температура бўлиши мумкин деган фикрлар пайдо бўлди. Бу нарса «Венера-4» станциясининг радио тўлқин воситасида баландлик ўлчагич асбоби кўрсатган қийматга бир-биридан тахминан 30-40 километр тафовут қилувчи баландликнинг икки қиймати тўғри келганлигига мос бўлиб тушади. Баландликнинг бундай турли қийматлари тўлқин частотаси даврий модуляцияли баландлик ўлчагичларга хосдир. Шунинг учун «Венера-4» станциясининг туширилувчи аппарати планета юзаси устида ўлчашни тўхтатиб қўйиши мумкин, деган фикрлар пайдо бўлди. Бундай ҳолда атмосферанинг ташқи босими аппаратнинг пишиқлик чегарасига етгач, асбоб бўлимининг юқориги қопқоғига босиб, радиокомплекс асбобларининг бутунлигини бузиши мумкин эди ва «Венера-4» станциясининг қолган тушиш участкаси ўлчовсиз ўтди.

«Венера-4» станциясининг биринчи парвози олимларни қизиқтирувчи барча масалаларга жавоб беролмаслиги табиий бир ҳолдир. Ҳал этилишини талаб этган янги масалалар ҳам пайдо бўлди. Айни мақсадда Венера атмосферасини ўша типдаги автомат станциялар ёрдамида тадқиқ этиш давом эттирилди ҳамда «Венера-5» ва «Венера-6» станциялари учирилди. Бир типдаги икки автомат станцияларни учиришдан мақсад Венера атмосферасининг турли районларидаги параметрларини амалда бир маҳалда ўлчаш эди. Бу нарса Венера атмосферасини тадқиқ этиш натижаларига янги сифат бағишларди.

«ВЕНЕРА-5» ВА «ВЕНЕРА-6» ПЛАНЕТАЛАРАРО АВТОМАТ СТАНЦИЯЛАРИНИНГ ТУЗИЛИШИ

«Венера-5» ва «Венера-6» станцияларининг ҳар бири конструкцияси ва аппаратларининг состави жиҳатидан бир-бирига ўхшаш бўлиб, орбитал бўлма ва туширилувчи аппаратдан иборат икки асосий қисмлардан ташкил топган. Мазкур станцияларнинг вазни 1130 килограммдан.

Орбитал бўлма цилиндр шаклидаги герметик корпусдан иборат. Унинг ичига радиокомплекс асбоблари, астрономик мўлжал олиш системалари, бошқариш системаси, иссиқликни бир маромда сақлаш системаси, химиявий ток манбалари ва илмий аппаратлар жойлаштирилган. Бўлмада ростловчи двигатель установкаси, оптик датчиклар, астрономик мўлжал олиш системасининг ижро этувчи органлари, қуёш батареяларининг ёзилувчи панеллари, радио комплекс антенналари ва илмий асбобларнинг датчиклари ўрнатилган. Орбитал бўлмага туширилувчи аппарат маҳкамланган.

Туширилувчи аппарат шарга ўхшаш шаклда бўлиб, диаметри тахминан бир метрга, вазни эса 405 килограммга баравар. Туширилувчи аппаратнинг герметик ишланган икки бўлими: асбоблар жойлаштирилган ва парашют бўлими бор. Асбоблар бўлимида радиопередатчиклар, телеметрик система, аккумулятор батареяси, программа-вақт қурилмаси, автоматика блоклари ва иссиқликни бир маромда сақлаш системалари, илмий аппаратлар ва радио тўлқинлари воситасида баландлик ўлчагич жойлаштирилган. Туширилувчи аппаратнинг қуйи қисмида аппарат планета атмосферасида ҳаракат қилаётганида унинг тебранишини камайтирувчи демпфер жойлаштирилган.

Парашют бўлимида тормоз парашюти ва асосий парашют, илмий аппаратларнинг датчиклари, ер билан алоқа боғловчи радиопередатчикнинг маълумот юборувчи антеннаси ва радио тўлқинлари воситасида баландлик ўлчагич антенналари жойлаштирилган.

Мазкур станцияларнинг конструкцияси билан туширилувчи аппаратларнинг аппарат составига «Венера-4» станцияси парвози натижаларига кўра баъзи ўзгаришлар киритилган.

«Венера-5» ва «Венера-6» станциялари туширилувчи аппаратларини такомиллаштиришдан асосий мақсад атмосфера химиявий таркибини, параметрларини ҳамда уларга мувофиқ келувчи баландликларни ўлчаш аниқлигини ошириш, шунингдек атмосферадан маълумот олишни кўпайтиришдан иборат эди.

«Венера-5» ва «Венера-6» станцияларининг туширилувчи аппаратлари мавжуд вазни миқёсида бирмунча мустаҳкамланди, бунинг натижасида эса, Венера атмосфераси параметрларини 0,5 атмосферадан 25—27 атмосферага қадар ташқи босим диапазонида ўлчаш мумкин бўлди. Аэродинамик тормозлаш чоғида пайдо бўлувчи анча катта зўриқиш ва температураларга туширилувчи аппаратларнинг чидаш бера олиш қобилияти оширилди.

Туширилувчи аппарат ички асбоб-ускуналарининг маҳкамловчи элементлари қарийб қайта ишланди. Атмосферага кириб бораётган 450 бирликка қадар етувчи зўриқишларга қарши тура оладиган конструкция яратиш зарурати шуни талаб этди. Бу зўриқиш «Венера-4» станциясига таъсир этган зўриқишдан бир ярим баравар кўп эди. Ер ва Венера планеталари бир-бирларига нисбатан ўзаро турлича жойлашганлигидан 1969 йилда станцияларнинг Венера атмосферасига кириш тезлиги 1967 йилдаги кириш тезлигидан анча юқори бўлиб, шунинг натижасида зўриқиш ошиб кетган. 450 бирликдаги зўриқиш таъсирини қуйидаги мисол билан тасвирлаш мумкин: Ерда 1 килограмм келадиган асбоб Венера атмосферасига кираётганида бир неча секунд мобайнида 450 килограмм вазнда бўлади. Шу пайтда ҳам уни маҳкамлаб турган барча элементлари асбобни жойида қимирлатмай туриши керак.

Бундан ташқари аппаратнинг Венера атмосферасида тушиб бориш вақтини қисқартирмоқ учун асосий парашют саҳни бир неча баравар кичрайтирилди, чунки илгари у камроқ зичликдаги атмосферага мўлжаллаб қўйилган эди. Парашют гумбази иссиқликка бардош берадиган махсус газламадан тайёрланди. У атрофдаги муҳитнинг температураси Цельсий ҳисоби билан 500 даражадан ошиқ бўлганда ҳам ишлайверади. Илмий аппаратлар составига ўзгаришлар киритилди, илмий асбобларнинг ўлчаш диапазонлари аниқланди ва ўлчаш аниқлиги оширилди.

Ҳисобларнинг кўрсатишича, атмосферанинг энг кўп иссиқлик таъсири кўрсатадиган пайтларида туширилувчи аппаратларнинг иссиқликдан иҳота қилувчи ғилофлар бетидаги температура 10—11 минг даражага қадар етиши мумкин. Бу нарса туширилувчи аппаратларнинг ташқи бетини қоплаган иссиқликдан иҳота қилувчи материалга ниҳоятда юксак талаблар қўйди.

Туширилувчи аппарат ички қисмини Венера атмосфераси юксак температураларининг давоматли таъсиридан иҳота қилишни таъминлаш ҳам мураккаб вазифа эди.

«Венера-5» ва «Венера-6» станцияларининг аппаратлари, асбоблари ва агрегатлари кенг кўламда синаб кўрилди.

Парвоз шароитларига тақлид қилиб Ердаги стендларда ўтказилган катта миқёсдаги синовлар парвоз трассасида «Венера-5» ва «Венера-6» станцияларининг барча системалари ва туширилувчи аппаратлар планета атмосферасида пасаяётганида унинг барча системалари бузилмай ишлашини таъминлашга имкон берди.

АВТОМАТ СТАНЦИЯЛАР УЧИШИНИНГ ТРАЕКТОРИЯСИ

Венера томон йўлланилаётган планеталараро автомат станцияларнинг учиш траекторияларини танлаш чоғида бир қанча талаблар ҳисобга олинади.

Биринчидан, танланган траектория станциянинг мумкин қадар кўпроқ фойдали юк олиши учун энергияни мумкин қадар камроқ сарфлаган ҳолда уни танланган траектория планеталараро трассага чиқариб қўйиши лозим.

Иккинчидан, танланган траектория станциянинг Венерага мумкин қадар камроқ тезлик билан етиб яқинлашувини таъминлаши лозим. Шундай қилинганида Венерага туширалаётган аппарат унинг атмосферасига кириб бораётганида дуч келинадиган ўта юкланиш камаяди ва аппаратнинг мустаҳкамлигига ва иссиқликдан ҳимоя қилинишига бўлган талаб камаяди.

Учинчидан, станция Венерага яқинлашиб келаётганида Ердан планетагача бўлган масофа мумкин қадар камроқ бўлишини таъминлаган траектория энг манфаатли бўлади. Бундай ҳолда радиоалоқа қилиб туриш учун энг қулай шароит вужудга келади.

Тўртинчидан, траекторияни тўғриламоқ учун мумкин қадар камроқ энергия сарфланишини таъминлайдиган траектория бўлиши лозим.

Автомат станцияни учиб бориш траекториясига олиб чиқиш чоғида уни шу траекторияга тушириб юборувчи тезлик имкон борича камроқ бўлиши лозим. Бу асосий талаб деб ҳисобланади.

Маълумки, Ер ва Венера Қуёш атрофида доира шаклига яқин орбиталар бўйлаб ҳаракат қилади. Ернинг Қуёшгача бўлган масофаси 149.6 миллион километрга ва Венеранинг Қуёшгача бўлган масофаси 108 миллион километрга тенг. Бундай орбитада Ер секундига 29.76 километр тезлик билан, Венера эса секундига 35 километр тезлик билан ҳаракат қилади.

Бошқа планетага учиб бориш учун станциянинг учиш режими шундай бўлиши керакки, бундай режимда станция Ернинг тортиш кучини енгиб ва Қуёшнинг тортиш кучи таъсири остида ўз орбитаси бўйлаб ҳаракат қилиб, Венера планетаси билан учраша оладиган бўлсин. Ер ва Венеранинг Қуёш атрофида айланиш даври бир-биридан фарқ қилганлиги сабабли уларнинг бир-бирига нисбатан ўзаро масофаси тўхтовсиз ўзгариб туради. Планеталарнинг бир-бирига нисбатан жойланишида муайян давр вужудга келганидагина Венерага мумкин қадар камроқ тезлик билан учиб етиш мумкин.

Қилинган ҳисоблар шуни кўрсатадики, станция учирилаётган пайтда Ер Қуёш атрофидаги бурчакли ҳаракатда Венерадан тахминан 45 градус ўзиб бораётганидагина станция Венерага учиб ўтиши керак. Ер билан Венеранинг бир-бирига нисбатан коинотда бундай жойлашуви ҳар 584 кунда такрорланиб туради. Мана шунинг ўзи космик станцияларни Венерага учириш даврини белгилаб беради.

Қилинган ҳисобларга қараганда «Венера-5» станциясини учириш билан «Венера-6» станциясини учириш ўртасида вақт қарийб бир ойга тенг бўлиши керак эди. Станцияларни учириш кунлари мана шу вақт ичида содир бўлиши керак эди, шунинг учун ҳам уларнинг бири 1969 йил 5 январда, иккинчиси 10 январда учирилди.

Шу кунларда учирилган станцияларнинг бири Венерага 131 кунда, иккинчиси 127 кунда бориб етиши керак эди. Шу сабабли станцияларнинг бири учирилганидан кейин орадан беш кун ўтгач иккинчиси учирилган, улар Венерага бири етиб борганидан кейин, иккинчиси орадан бир кун ўтганидан кейин етиб борди.

«Венера-5» ва «Венера-6» автомат станциялари Ер сунъий йўлдошининг ўраликдаги орбитасидан планеталараро траекторияга чиқариб қўйилди.

Планеталараро орбитадан планеталараро траекторияга чиқариб қўйиш тезлиги секундига қарийб 3,6 километрга тенг бўлди. Станциянинг планеталараро траекторияга етишдаги тўла тезлиги Ерга нисбатан секундига 11 километрдан кўпроқ бўлди. Станция планетага бориб тушмоғи учун уни ҳисоблаб қўйилган траекторияга жуда катта аниқлик билан чиқариб қўйиш лозим. Агар тезлик миқдорида секундига бир метрга тенг келадиган хато қилинса, яъни тўла тезликнинг 0,01 процентидан ҳам камроқ хато қилинса, бунинг натижасида станция Венерага етиб бориш участкасининг охирида мўлжалдагидан 70 минг километр ё нарироққа, ё берироққа кетиб қолади. Старт моментидаги аниқликка нисбатан, Ер орбитасидан планеталараро траекторияга чиқариш пайтидаги аниқликка нисбатан ва тезликнинг йўналишига нисбатан қўйиладиган талаблар ҳам жуда қаттиқ талаблардир.

Автомат станциялар учишининг шу қадар юксак даражада аниқ бўлишини таъминламоқ ва бошқарув системаларининг асбобларини ҳаддан ташқари мураккаблаштириб юбормаслик учун уларнинг учиш траекториялари тўғрилаб турилди. Тезликни тўғриловчи импульс миқдорини ва унинг йўналишини тўғри ҳисоблаб белгиламоқ учун станциялар ҳаракатининг ҳақиқий траекториясини жуда аниқ ўлчаб билиш зарур.

Шуни айтиб ўтиш керакки, траекторияни тўғрилаш чоғида фақат унинг формаси тўғриланиб қолмайди ва станциянинг планетада белгиланиб қўйилган районга «бориб тушиши» таъминланибгина қолмайди, шу билан бирга планетага етиб бориш вақти ҳам белгилаб қўйилади. Гап шундаки, Ер юзидаги ҳар бир астрономия пункти каби олис космик алоқа Маркази ҳам Венера планетасини куннинг фақат муайян вақтидагина кузатиб туриши мумкин. Шу сабабли тўғриловчи импульс шундай бир вақтда берилиши керакки, бунинг натижасида станция планетага етиб борадиган пайт планетани олис космик алоқа Марказидан кўриб туриш мумкин бўлган вақтга тўғри келадиган бўлсин.

Траекторияни коррекция қилиш, яъни тўғрилаш олдидан станция бортига бурчакларнинг ҳисоблаб қўйилган миқдори (бу миқдор станция ўқини фазода ориентация қилиш учун зарур) ва тўғриловчи двигателлар белгиланган тезликда ишлашини таъминлайдиган тезлик импульсининг миқдори узайтирилади. Станциянинг бораётган йўли Қуёшга ва Сириус юлдузига қараб белгиланади. Бошқарув системаси буни белгилаб, двигателни ишга тушириради ва тўғрилашнинг белгилаб қўйилган тезлигига эришилгач, двигателнинг ишлашини тўхтатади. Тўғриловчи импульс шундай бир тарзда ҳисобланганки, бунинг натижасида у «Венера-5» станциясининг 16 майда Москва вақти билан соат 9 лар чамасида, «Венера-6» станциясининг 17 майда Москва вақтида соат 9 лар чамасида Венера атмосферасига киришини таъминлади.

Учишнинг планета яқинидаги тугалловчи участкаси энг масъулиятли участкадир. Станция Венерага яқинлашиб борган сари планетанинг унга таъсири тобора сезиларли бўлиб қола беради. Ниҳоят, станциянинг планетага етишига олти юз минг километр қолганида яқинлашиш тезлиги планетанинг тортиш кучи таъсири остида анча кўпайди. Бу участкада станциянинг турган жойини ҳамда планета гравитация майдонининг параметрларини аниқ билиш алоҳида роль ўйнайди.

Планета атмосферасига кириб бориш районини танлаганда шуни ҳисобга олиш керакки, тушириладиган аппарат парашютда пасайиб бораётган маҳалда ундаги антенналарнинг тўлқин тарқатиш диаграммаси Ерга томон йўналган бўлиши лозим. Венера атмосферасига станциянинг кириб борадиган энг қулай райони планета гардишининг Ердан кўриниб турган қоқ ўртасидаги қисмидир.

Бундай шароитда станция Венерага унинг Қуёшга нисбатан соя бўлиб кўринган томонидан учиб боради ва станциянинг атмосферага кириш нуқтаси Венеранинг офтоб тушмай турган томонида бўлади. «Венера-5» ва «Венера-6» станцияларининг Венера атмосферасига кириш нуқтаси планетанинг турли томонида терминатор линиясидан, яъни кундуз билан тун чегарасидан тахминан 2700 километр масофада эди.

АВТОМАТ СТАНЦИЯЛАРНИНГ УЧИШИ

«Венера-5» ва «Венера-6» станциялари 1969 йил 5 ва 10 январь кунлари космодромдан парвоз қилди.

Тўрт ойдан кўпроқ давом қилган учиш вақтида станцияларнинг ҳамма аппаратлари тўхтовсиз ишлаб турди ва учиш программасини тўла равишда бажаришни таъминлади. «Венера-5» ва «Венера-6» станциялари планеталараро учиш траекториясига юксак даражада аниқлик билан чиқариб қўйилди. Ҳақиқий траекториянинг ҳисоблаб белгилаб берилган траекториядан фарқи Венера планетаси районида: «Венера-5» станцияси учун 25 минг километрни, «Венера-6» станцияси учун эса 150 минг километрни ташкил этди.

Автомат станцияларнинг учиш траекторияларини олдиндан айтиб қўймоқ ва станцияларнинг Венера планетасида белгилаб қўйилган районга бориб тушишини таъминламоқ учун Венеранинг Ерга нисбатан ҳаракати аниқ ҳисоблаб чиқилди. Бунинг учун бевосита радиолокация воситаси билан Ердан Венерагача бўлган ҳақиқий масофа ва Венеранинг Ерга нисбатан тезлиги ўлчаб чиқилди. Олинган маълумотлар станцияларнинг Венера атмосферасига кириш пайтларини бир неча секундгача бўлган аниқлик билан ва станцияларнинг Венера атмосферасига кириш районй координаталарини 200 километргача бўлган аниқлик билан олдиндан белгилаб қўйишга имкон берди.

«Венера-5» автомат станциясининг учиш траекторияси 1969 йил 14 мартда коррекция қилинди (тўғрилаб қўйилди). Шундай тўғрилаш чоғида станциянинг учиш тезлиги қўшимча равишда секундига яна 9,2 метр кўпайтирилди. «Венера-6» станциясининг учиш траекторияси 1969 йил 16 мартда коррекция қилинди, унинг учишига берилган қўшимча тезлик эса секундига 37,4 метрни ташкил қилди. «Венера-6» станциясига берилган коррекция қилувчи тезлик каттароқ бўлиши табиий эди, чунки траекториянинг ҳисоблаб белгилаб қўйилган траекториядан четланишидаги катта миқдорни тўғрилаб қўйиш керак эди. Тезлик импульсининг белгилаб берилган миқдорларини станциянинг асбоблари юксак даражада етарли аниқлик билан ижро этди ва бу аниқлик секундига 1 ва 3 сантиметрни ташкил этди. Станцияларни Венерага чиқариб қўйган учирувчи ракеталарнинг охирги босқичлари коррекция қилинмаган траекториялар бўйлаб ҳаракат қилишни давом эттира берди ва Қуёшнинг сунъий йўлдошлари бўлиб қолди.

«Венера-5» ва «Венера-6» автомат станцияларининг учишини шу станцияларнинг ўзидаги ва Ер юзасидаги радиокомплекс воситалари таъминлаб турди. Унинг ёрдамида станцияларгача бўлган масофалар, станцияларнинг Ердан узоқлашиш тезлиги ўлчаниб турди. станцияларга ҳамма командалар юборилиб турди ва телеметрик ахборот қабул қилиниб олина берди.

Станцияларда ўрнатилган передатчиклар Ер билан радио алоқа қилмоқ учун антенналарнинг икки типидан фойдаланди. Уларнинг бири йўналиш диаграммаси кенг ва кучайтириш коэффициенти кам антенналар бўлиб, бундай антенналар кам йўналтирилган антенналар, деб аталади. Иккинчиси эса йўналиш диаграммаси тор ва кучайтириш коэффициенти катта параболик антенналар бўлиб, тўппа-тўғри йўналтирилган антенналар, деб аталади.

Станциялар ориентация қилинмаган ҳолатда бўлганида уларнинг бутун учиш трассаси давомида мазкур кам йўналтирилган антенналардан фойдаланиб турилди. Тўппа-тўғри йўналтирилган антенналар Ердан узоқлашиш катталашиб кетган маҳалда станция ва алоқа қилиб туриш учун қўлланилди ва шу тариқа телеметрик маълумотларнинг тез-тез олиб турилиши таъминланди. Тўппа-тўғри йўналтирилган антеннани ишлатмоқ учун Ердан юборилган ёки вақтли-программа қурилмадан юборилган команда бўйича антеннанинг ўқи ерга томон ориентация қилинар эди. Буни станциянинг бошқариш системаси. Қуёшга ва Ерга қараб оптик-электрон қурилмалар ёрдамида бажарар эди. Оптик датчикдан «Ер мавжуд» деган команда берилиши билан тўппа-тўғри йўналтирилган антенна передатчикка уланар ва шу тариқа радиоалоқа сеанси бошланар эди.

Станцияларнинг тушириладиган аппаратларида ўрнатилган передатчиклар ўзларининг кам йўналтирилган антенналари билан ишлаб турди, бу антенналарнинг тўлқин тарқатиш диаграммасининг кенглиги бир неча 10 градусдан ортиқ эди.

Олис космик алоқа Марказининг қабул қилиб олувчи қурилмалари «Венера-5» ва «Венера-6» станциялари учишининг ҳамма босқичларида сигналларни пухта қабул қилиб турди. Радиоалоқа сеанслари ердан берилган командалар билан ҳам, шунингдек станциялардаги вақтли-программа қурилма бериб турган командалар билан ҳам ўтказилиб турди.

Станциялар билан радиоалоқа сеанслари қуйидаги асосий элементларни ўз ичига олган эди: бошқарувчи командаларни бериш, бу командаларнинг ўтиши ва ижросини контроль қилиб туриш, станцияларнинг бемалол ишлашини таъминлайдиган системаларнинг ҳолати ва тўғри ишлаши ҳақидаги телеметрик ахборотларни қабул қилиб олиш; траекторияларни ўлчаш; Қуёшга, Ерга ва Сириус юлдузига қараб ориентация қилмоқ учун оптика-электрон асбобларга бурчакли программалар жойлаштириш ва шу программаларнинг бажарилишини контроль қилиб туриш; илмий ахборотларни қабул қилиш.

УЧИШ ТРАССАСИДАГИ ВА ПЛАНЕТА АТРОФИДА БЎЛГАН ФАЗОДАГИ ФИЗИК ТАДҚИҚОТЛАР

«Венера-5» ва «Венера-6» автомат станцияларининг учиш трассасида Қуёш ва галактика космик нурларини ўлчаш, планеталараро плазмани ва Қуёшнинг тарқоқ ултрабинафша нурланишини тадқиқ қилиш ишлари ўтказилди. Бу ўлчовлар галактикадаги космик нурлар оқимининг умумий даражаси 1967 йилнинг июнь— октябрь ойларида «Венера-4» автомат станцияси учиб бораётган вақтда ўлчаб кўрилган даражага нисбатан тахминан 15 процент камайганлигини ва 1965 йилнинг декабрь ойида «Зонд-3» ва «Венера-2» станциялари учиб бораётган вақтда ўлчаб кўрилган даражага нисбатан тахминан 40 процент камайганлигини кўрсатди. Бу ҳолат Қуёш фаолиятининг ўзгариб туриши билан боғлиқ бўлиб, Қуёшдан келаётган ва бир хилда бўлмаган магнит майдонлари оқими ошганлигидан далолат беради.

Тўрт ойдан кўпроқ давом этган учиш вақтида Қуёшдан чиқаётган ва 1—4 миллион электрон-вольт энергияси бўлган оқимларнинг интенсивлиги кўпгина ошганлиги, шулардан 12 таси анча ошганлиги қайд қилинди. Бу ошишнинг тўрттаси структурасининг мураккаблиги ва кўпроқ давом этганлиги билан фарқ қилади: шулардан ҳар бири камида етти кун давом этди, уларнинг интенсивлиги галактик фоннинг даражасидан кўп баравар ортиқрок бўлди, ваҳоланки, илгариги учишлар вақтида бундай ошишларнинг интенсивлиги бирмунча камроқ бўлганлиги қайд қилинган эди. Бу ҳодисалар Қуёшнинг активлиги ошганлиги билан, яъни шу даврда кетма-кет катта хромосферали портлашлар бўлиб турганлиги билан боғлиқ бўлса керак.

Венера яқинидаги планеталараро плазма оқимларининг структураси тўғрисида янги маълумотлар олинди. Космик аппаратларнинг учишлари натижасида шу нарса аниқланган эдики, планеталараро фазода Қуёш томондан келаётган секундига бир неча юз километр тезлик билан ҳаракат қилаётган плазма оқимлари тўлиб ётибди. Бу оқимларга «Қуёш шамоли» деган ном берилган. «Магнитланган» бу плазма магнит майдонини ўзи билан олиб келади.

Совет ва Америка космик аппаратлари ўтказган ўлчовлардан маълум бўлишича, ўзининг магнит майдонига эга бўлмаган планета яқинида «Қуёш шамоли» плазмаси ўзини қандай тутаётганлиги Венерани бевосита тадқиқ қилиш ишлари ўтказилмасдан олдин номаълум эди. «Венера-4» совет станциясида ўрнатилган магнитометр ёрдамида ва зарядланган заррачаларни тутиб олувчи қопқонлар ёрдамида 1967 йил 18 октябрда Венера атрофида ўтказилган кузатишлар чоғида магнит майдонининг кучланиши ўзгариши билан бир вақтда ва шунга боғланган ҳолда плазманинг концентрацияси ҳам кескин равишда ўзгарганлиги биринчи марта қайд этилган эди. Эндиликда планеталараро плазма оқими планета атрофида яна тадқиқ қилиб кўрилди. «Венера-6» станциясида ўрнатилган қопқон ёрдамида энг самарали тадқиқотлар ўтказилди. Станция планетага яқинлашиб бораётганида шу оқимлар миқдорининг ўзгарганлиги қайд қилинди, бундай ўзгаришлар «Қуёш шамоли» Венерани сийпаб ўтган томонлар учун характерлидир. «Венера-4» станцияси каби «Венера-5» ва «Венера-6» станциялари ҳам планетанинг тунги томонига, лекин терминатордан нарироққа бориб тушди. Шу сабабли зарядланган заррачалар оқимининг кескин ўзгарган фронтини кесиб ўтиш «Венера-4» станциясининг учиши вақтидаги кесиб ўтишга нисбатан планетадан анча нарироқ масофада содир бўлади, деб кутиш керак эди. Маълумки, «Венера-4» станцияси шу фронтни планета марказидан 20 минг километргача нарироқдаги масофада кесиб ўтган эди. Ўтказилган эксперимент бу тахминни тасдиқлади: плазма оқимларининг ўзгарган фронти тахминан 30 минг километр масофада мавжудлиги кузатилди.

Планеталар атрофидаги ва планеталараро муҳитдаги ултрабинафша тарқоқ нурланишларни ўлчамоқ учун ҳар иккала автомат станцияга фотоэлектрик фотометрлар ўрнатиб қўйилган эди. Қилинган ўлчовлар атомар водород линиясидаги нурланишнинг интенсивлиги планетага яқинлашиш пайтида ошиб борганлигини кўрсатди. «Венера-4» станциясининг учиши вақтида ҳам шундай ҳодиса кузатилган эди. Ўлчашларнинг натижаларига қараб атомар водороднинг планета атрофидаги фазонинг узоқлашган районларидаги тиғизлиги ҳисоблаб чиқилди. Водород тожи мавжудлигини кўрсатувчи биринчи белгилар планета марказидан 25 минг километр масофадан бошлаб қайд қилинди. 10 минг километрга яқин масофада эса водород тожининг тиғизлиги бир куб сантиметрда тахминан 100 атомга тенг бўлиб чиқди.

Бу натижалар «Венера-4» станцияси томонидан планетанинг водород тожини ўлчаш вақтида олинган хулосаларни тасдиқлайди ва тўлдиради.

АППАРАТЛАРНИНГ ВЕНЕРА АТМОСФЕРАСИГА КИРИШИ ВА ПАСАЙИШИ

«Венера-5» ва «Венера-6» станциялари Венера планетасига яқинлашиб қолганида, унинг атмосферасига киришдан икки соат аввал станциялар билан планета яқинидаги охирги радио алоқа сеанси ўтказилди. Бу сеанс шундан олдинги алоқа сеансида Ердан белгилаб қўйилган вақтда программа-вақт қурилмасининг командаси билан бошланди. Сеансларнинг бошланишида 8 минут мобайнида Венеранинг гравитация майдони таъсирини аниқламоқ учун станцияларнинг ҳаракат тезлиги контроль равишда ўлчаб кўрилди. Сўнгра станциялар ичидаги системаларнинг ҳолати тўғрисидаги телеметрия маълумотлари юборилди.

«Венера-5» станцияси планета атмосферасига киришидан олдин Венерадан 37 минг километр масофада ва «Венера-6» 25 минг километр масофада бўлганида станцияларнинг туширилувчи аппаратлари ажратилди. Туширилувчи аппаратлар ажралиб чиққанидан кейин «Венера-5» ва «Венера-6» станцияларининг орбитал бўлмалари атмосферанинг зич қатламларига киргунга қадр телеметрия маълумотлари беришни давом эттирди. «Венера-5» ва «Венера-6» станциялари Венера атмосферасига секундига 11,18 километр тезлик билан маҳаллий горизонтга нисбатан 62-65 градус бурчак ясаб кириб борди. Бу воқеа 16 май куни Москва вақти билан соат 9 дан 0,1 минут ўтганда ва 17 май куни соат 9 дан 0,5 минут ўтганда содир бўлди. Шундан сўнг «Венера-5» ва «Венера-6» станцияларининг туширилувчи аппаратлари учун парвознинг энг мураккаб босқичи — аэродинамик тормозланиш бошланди.

Аэродинамик тормозланиш участкасида туширилувчи аппаратларнинг пасайиш тезлиги қисқа вақт ичида тахминан секундига 210 метргача камайди. Шундан кейин парашют системаси автомат равишда ишга туширилди, радио предатчиклар ишлай бошлади ва висотомер антенналари кўтарилди, сўнгра илмий ўлчовлар ва олинган маълумотларни ерга юбориш бошланди.

Туширилувчи аппаратлар Венера атмосферасида пасайиб бораётган вақтда улар билан барқарор алоқа қилиб турилди. Радио алоқа сеанслари «Венера-5» станциясининг аппарати учун 53 минут, «Венера-6» станциясининг аппарати учун 51 минут давом этди. Пасайиш вақтида туширилувчи аппаратлар ичидаги ҳарорат жуда оз миқдорда: пасайиш участкасининг бошланишида Цельсий билан 13 градусдан, пасайиш участкасининг охирида Цельсий билан 28 градусгача ўзгарди. Бу нарса аэродинамик тормозланиш вақтида вужудга келадиган қисқа муддатли, лекин бениҳоя юксак иссиқ оқимлардан аппаратни муҳофаза қилувчи иссиқликдан сақлаш ташқи қопламасининг ҳам, шунингдек парашютда узоқ муддат Венера атмосферасига тушиш вақтида атмосферанинг ҳарорати Цельсий билан 320 градусгача кўтарилган пайтда аппаратни қизиб кетишидан муҳофаза қилган ички теплоизоляция қопламасининг ҳам пухта ишлаганлигидан далолат беради.

(Охири тўртинчи бетда).

№ 40

СОВЕТ АРМИЯСИ — ДЎСТЛИК, ҚАРДОШЛИК АРМИЯСИ

Ҳамма бир киши учун, бир киши ҳамма учун, деган қоидани омманинг кундалик турмушига сингдириш учун меҳнат қилишимиз керак, деган эди В. И. Ленин. Совет Армиясининг шонли тарихи ана шу шиорнинг ҳаётга татбиқ этилаётганлигининг жонли тимсолидир. Бу ҳақда рота командири капитан Ривaз Биченов батафсил гапириб берди.

...Гражданлар уруши йилларида Туркистондаги халқларни зулмдан озод қилиш учун Совет Россиясининг турли чеккаларидан қўшинлар етиб келишди. Улар орасида Венгрия, Чехословакия, Югославия революцион солдатларини, полякларни, немис, болгар, корейсларни ҳамда француз ва итальян революцион денгизчиларининг алоҳида отрядларини ҳам кўриш мумкин эди. Уларнинг ёрдами ва мадади билан ёш республиканинг меҳнаткаш халқи бойлар зулми, чор чиновникларининг истибдодини абадийга улоқтириб ташлади. Шу вақтдан буён Туркистон устида озодликнинг Қизил байроғи ҳилпирамоқда.

Армиямиз жангчилари ўзларининг юксак интернационал бурчларини Гитлер фашизмига қарши кураш йилларида намойиш этдилар. Совет ватани ҳимоясига кўпмиллатли бутун совет халқи отланди.

— Фашист босқинчиларга қарши озодлик урушида менинг юртдошларим — осетинлар ҳам қатнашдилар, — дейди командир. — Бу урушда ўзбек халқининг мард ўғлонлари юксак ватанпарварлик намуналарини кўрсатдилар. Улар Сталинград остоналарида, Курск дугасида, Кавказда, Днепрда, Белоруссия ўрмонларида жанг қилдилар. Пруссияда фашистларни қирдилар. Берлин учун бўлган ҳал қилувчи олишувларда мардлик кўрсатдилар.

Масалан, Тошкентда тузилган дивизия полклари Кавказда 1941 йил августида мардона жанг қилди. Уларни урушга ўзбек халқининг содиқ фарзанди генерал-майор Собир Раҳимов бошлаб борди. Уч ой мобайнида раҳимовчилар душманнинг 8 минг солдат ва офицерини тормор келтирдилар. Кубанда Ватан олдидаги жанговар хизматлари учун Собир Раҳимовга иккинчи даражали Суворов ордени топширилди.

Сталинград мудофааси саҳифаларига 11 қаҳрамон туркистончининг жасорати олтин ҳарфлар билан ёзиб қўйилган. Улар орасида 9 ўзбек ва қозоқ, татар фарзандлари бор эди. Сон жиҳатдан жуда оз бу интернационалчи жангчиларга қарши 300 га яқин гитлерчилар ёпирилди. Мард ватанпарварлар тепаликни ўз қўлларида сақлаб қолиб, унга душманни яқин келтирмадилар. Жасур жангчилар шарафига бу тепалик «Шарқнинг 11 қаҳрамони тепалиги» деб аталган.

Халқларимиз ўртасидаги бузилмас дўстлик Улуғ Ватан урушида қозонган буюк ғалабамизни таъминлаган омиллардан бири бўлди. Курашларда чиниққан дўстлик тинч қурилиш йилларида янада тобланмоқда.

Оддий аскар Р. Ғафуров бўш вақтларини тасвирий санъатга бағишлайди. Унинг мўйқаламига мансуб бўлган асарларни қисмдагилар завқ билан томоша қилишади.

БИЗ ИНТЕРНАЦИОНАЛЧИЛАРМИЗ

Совет Армиясининг кучи ва қудрати шундаки, у ишчилар ва деҳқонлар озодлиги, тинчлиги ва бахтини қўриқловчи армиядир. У Совет Иттифоқида яшовчи барча миллатлар фарзандларидан ташкил топган. Йигитларимиз ҳаммаси ягона мақсад — она-Ватанга муносиб посбонлар бўлиш учун хизмат қилмоқдалар. Н-қисм жангчиларининг ҳаёти ва турмуши бунинг яққол мисоли.

Яқинда бу ерда «Совет Армиясининг кучи ва қудрати дўстликда» деган мавзуда солдатларнинг умумий йиғилиши бўлди. Йиғилишда сўзга чиққан солдат, сержант ва офицерлар Совет Армиясининг ташкилотчиси ва раҳбари В. И. Лениннинг жангчилар ўртасидаги дўстликни мустаҳкамлаш тўғрисидаги васиятларига қандай амал қилаётганликлари ҳақида гапирдилар.

Дўстликнинг аҳил оиласини ташкил этган бўлинма қисмда энг илғор ва намунали ҳисобланади. Бу бўлинма кўчма Қизил байроқни қўлдан бермай келмоқда. Бўлинма жангчилари орасида 14 миллат фарзандлари бор. Уларнинг ҳар бири дўстини қўллаб-қувватлашга, бирон бир соҳада орқада қолаётган бўлса, унга кўмаклашишга ҳаракат қилади.

Масалан, оддий аскар Пётр Кабиев армияга янги келганда жисмоний жиҳатдан бошқалардан анча бўш кўринарди. Бўлинма командири Евгений Пижамов қозоқ йигитини ҳар соҳада қўллаб-қувватлаб, далда бериб турди. Оддий аскар Пётр Третюк кунлардан бир кун ўртоғига шундай деди:

— Кел оғайни, машғулотларни биргаликда тайёрлаймиз. Ҳаммага етиб олишинг ҳеч гап эмас.

Украин йигитининг бу сўзларида дўстига нисбатан илиқ самимият сезилиб турарди. Солдатнинг бўлинма умумий кўрсаткичларини яхшилаш юзасидан қилган бу ғайрати ўз самарасини берди.

Третюкнинг Кабиевга кўрсатган ёрдами туфайли иккала солдат сиёсий ва жанговар тайёргарликда бошқаларга ўрнак бўлиб қолдилар. Бу иккала солдатнинг отаси фронтда жанг қилган. Йигитлар ҳозир оталарининг муносиб издошларидир. Улар мураккаб фанларни ўзлаштиришда ҳамкорлик қилиб жангчи маҳорати чўққиларига дадил интилмоқдалар. Солдатлар ўртасидаги иноқлик туфайли бу бўлинма взвод ва рота бўйича энг олдинги сафга чиқди. Ўқишдаги аъло натижалари учун, қўл остидагиларни моҳирона тарбиялаётгани учун командирга «Совет Армияси аълочиси» значоги топширилди. Пижамов бундан ташқари қисқа муддатли отпуска билан ҳам тақдирланиб, она юрти — Мордва АССРга бориб келди.

Ҳозир ҳар бир ёш солдат биринчи хизмат йилидаёқ аълочи бўлиш учун мусобақалашмоқда. Бунинг уддасидан чиқиш мумкин. Ёшларни ўргатиш ва тарбиялашда анчадан буён хизмат қилаётган солдатлар яқиндан ёрдам беришади. Сергей Пискунов, Валерий Полосин, Валерий Алкаев шундай йигитлардир. Уларнинг ҳаммаси яхши мерганлар ҳисобланади. Бу йигитлар ўқишдан бўш вақтларида янги келганларга автоматдан аниқ отиш йўлларини тезроқ ўрганиб олишда ёрдам беришган. Буни улар ўз ташаббуслари ва ўзларининг қалб амри билан бажаришди. «Менинг нима ишим бор» деб қўл силтаб кетадиган, бошқаларни ўйламайдиганлар қисм жангчилари орасида йўқ.

Тажрибали жангчилар бўш вақтларини ёшлар билан ўтказишни қоида қилиб олишган.

Масалан, Сергей Пискунов автоматнинг тузилиши ва унинг қисмлари қандай вазифани бажаришини, шахсий қуролни қандай қилиб тез очиш ва йиғишни ўргатди. Валерий Полосин эса ҳаракат қилаётган нишонга қараб қандай отиш лозимлигини, ўтни у нишондан бу нишонга қандай кўчириш кераклигини кўрсатиб берди.

Шундай қилиб, бўлинма жангчилари ўт очиш машқларида «аъло» баҳолар оладиган бўлдилар. Бир неча солдат командирнинг ташаккурномасини олди. Бўлинма командири Василий Кугердин эришилган муваффақиятлар учун отпуска билан тақдирланди. У ўз юртдошлари — марийликлар олдига борганда қуролдош дўстлари ҳақида, уларнинг аҳил оила фарзандларидек иноқ яшаётганликлари тўғрисида сўзлаб берди.

Бир киши ҳамма учун, ҳамма бир киши учун, деган шиор яқинда жангчиларнинг граждан аҳолига табиий офатга қарши курашда кўрсатган ёрдамида яна бир ифодасини топди.

Жангчилар қирғоқдан тошиб халқ мулкига хавф солаётган дарёни жиловлашда зўр уюшқоқлик кўрсатдилар. Иш қизиб турган пайтда оддий аскар Виктор Николаев сувга тушиб кетди. Ўжар сув уни тоннелга қараб тортарди. Хавфни сезган шериклари дарҳол ўзларини дарёга ташлаб, гирдобдан солдатни олиб чиқдилар.

Кўнгилсиз воқеанинг олди олинди, ўжар дарё ҳам жиловланиб, эл-юрт бойлиги сақлаб қолинди. Ерли аҳоли солдатларнинг жасоратига қойил қолиб, уларга чексиз миннатдорчилик билдирди. Ҳа, бундай йигитларга ишонса бўлади. Улар тинч вақтда ҳам, агрессорлар уруш очишга журъат этадиган тақдирда ҳам эл-юрт осойишталигини муносиб қўриқлай оладилр.

Шу кунларда бўлинма жангчилари В. И. Ленин туғилган куннинг 100 йиллигини муносиб кутиб олиш учун социалистик мусобақани қизитиб юборганлар. Улар ўз устларига оширилган мажбурият олиб, жанговар ва сиёсий тайёргарлик аълочиси деган номни сақлаб қолиш учун интилмоқдалар. Айни чоқда доҳий Лениннинг асарларини қунт билан ўрганмоқдалар. Бу ўлмас асарларда улар ҳаётнинг жуда кўп масалаларига жавоб топмоқдалар. Ажойиб Ватанимизни севишни, буюк ва қудратли совет халқига садоқат билан хизмат қилишни Ильичдан ўрганмоқдалар.

Солдатлар йиғилишида сўзлаган старший лейтенант Азиз Мавлонов жанговар тайёргарликни янада ошириш ҳақида гапиркан, АҚШ империалистлари ва маочиларнинг найранглари ҳақида алоҳида тўхталиб ўтди.

— Биз — Қизил Байроқ орденли Туркистон ҳарбий округи жангчилари Ватанимиз жанубий чегараларини ҳушёрлик билан қўриқлашимиз, ҳамиша сезгир туришимиз керак, — деди пировардида у.

Қисмнинг турли миллат жангчилари Совет ватани чегаралари ва давлат манфаатларини қўриқлаш учун ўз бурчларини бажаришга доим тайёр эканликларини якдиллик билан изҳор этдилар.

Солдатлар йиғилиши охирида қуйидагича қарор қабул қилинди:

1. Ўз ҳарбий маҳоратимизни, сиёсий онгимизни янада оширамиз. Бу билан ҳарбий ишни чинакамига ўрганиш ҳақидаги ленинча васиятларни ҳаётга татбиқ этган бўламиз.

2. Хизматнинг биринчи йилида барча ёш солдатларнинг аълочилар сафидан жой олишига эришамиз.

3. Июнь ойи давомида шахсий состав учун СССРда ленинча миллий сиёсатнинг тантанаси, совет халқлари ўртасидаги дўстлик ҳақида лекциялар ўтказилади.

4. Жангчиларнинг шаҳар корхоналари, колхоз ва совхозларга экскурсияси ташкил этилади.

5. «Биз нимани ҳимоя қиламиз, биз нимани қадрлаймиз» деган мавзуда стенд жиҳозланади.

6. «Дўстлик ҳарбий хизматда қандай ёрдам бермоқда» деган мавзуда суҳбат ўтказилади.

САҲИФАНИ «ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ»НИНГ ШТАТСИЗ ҲАРБИЙ БЎЛИМИ БОШЛИҒИ, ПОДПОЛКОВНИК Ф. ЛОБЗИН ВА МАХСУС МУХБИРИМИЗ С. МУСАЕВ УЮШТИРГАН.

А. Абалян фотолари.

СЎЗ Н-ҚИСМ ЖАНГЧИЛАРИГА:

МУВАФФАҚИЯТЛАРИМИЗ ГАРОВИ

Капитан Ривaз БИЧЕНОВ

Жангчиларимиз жанговар ва сиёсий тайёргарликда дўстлик ва бир-бирини ҳурмат қилиш ва бир-бирига кўмаклашиш шиори билан яшаб, Ватан олдидаги бурчларини ўтамоқдалар. Қуролдош ҳимоячилар коммунизм қурувчисининг ахлоқ кодексида белгиланган нормаларга амал қиладилар.

Бўлинмамиз мана бир неча йилдирки, қисмда энг яхши бўлинма ҳисобланади. В. И. Ленин туғилган куннинг 100 йиллиги юбилейини муносиб кутиб олиш учун бошланган социалистик мусобақадаги юксак кўрсаткичлар учун белгиланган Кўчма Қизил Байроқ бизда сақланмоқда.

Бўлинмамизда хизмат қилаётган 14 миллат жангчилари ўртасидаги дўстлик ва биродарликни бундан буён ҳам мустаҳкамлаб борамиз.

ЖАНГЧИНИНГ БУРЧИ

Младший сержант Евгений ПИЖАМОВ

Биринчи командирим — ўзбек йигити Тоҳир Насимов ҳақида дилимдаги сўзларни айтгим келади. У биринчи бўлиб менда армияда хизмат қилишга муҳаббат уйғотган эди. У туфайли ҳарбий ишни чуқурроқ тушунишга, жанговар касб устаси бўлишга интилдим.

Насимовнинг ўзи менга ҳар томонлама ўрнак бўлган. Масалан, у гранатани 60 метрлик белгидан узоққа отарди. Бу биринчи спорт разряди нормативига тенгдир. Сержант спорт снарядларида мураккаб машқларни чиройли ва эркин бажарарди. Мен ҳам шундай бўлишга ҳаракат қилдим. Гарчи Тоҳир запасга бўшатилган бўлсада, у ўзи ҳақда бизнинг ҳаммамизда яхши таассуротлар қолдирди. Тоҳир дўстига мадад беришга тайёр турувчи йигит эди.

ХАЛҚ ВА ДИЁР МЕҲРИ

Оддий аскар Абдужаббор МЎМИНОВ

Ўзим педагогман. Шахсий кутубхонамда Навоий, Муқимий ва Фурқат каби классикларимиз, Ойбек, Абдулла Қодирий, Зулфия каби севимли ёзувчиларимиз қатори А. Толстой, А. Пушкин, М. Горький, М. Турсунзода, Абай, Т. Шевченко, Л. Украинка каби совет адибларининг китоблари жой олган. Уларни ўқиркансан, қардош халқларнинг ҳаёти билан, кўп миллатли Ватанимизнинг ажойиб ва бой маданияти билан яқиндан танишасан.

Ўз навбатида мен ҳам бўлинмамизда Алишер Навоий ҳақида суҳбат ўтказдим. Одамлар ўртасидаги дўстлик ва муҳаббатни куйлаган ўлмас шоиримиз ҳақидаги ҳикоямни шерикларим завқ билан эшитишди.

ЎЗИНГ ЎРНАК БЎЛСАНГ...

Младший сержант Василий КУГЕРДИН

Жанговар машқларда ҳам коммунистлар олдинда боришади. Улар оташин сўзи ва шахсий намунаси билан ҳамма солдатларни ўзларининг орқасидан эргаштирадилар.

Биз шуни яхши биламизки, бўлажак урушда, агар уни империалистлар очишга журъат этсалар, солдат моҳир, сабот-матонатли ва касбини пухта эгаллаган бўлиши керак.

Бу муҳим ишга мен доимо қўл остимдаги йигитларни ўргатаман. Ҳар қандай шароитда: куну-тунда, кучли шамол турганда ҳам, қор ёки ёмғир қуяётганда ҳам, қуёш қиздириб турганда ҳам бехато ота билиш керак.

Йигитларга ўзим ўрнак кўрсата оламан. Разрядли отувчиман. Шунинг учун жангчиларга тажрибамни ўргатаётирман.

КЎМАКДОШЛАР

Оддий аскар Петр КАБИЕВ

Мен оддий қозоқ йигити армияга чақирилгунча Фурманов номли сабзавотчилик совхозида ишлардим. Аввал чўпонлик қилганман. Сўнг шофер бўлганман.

Мактабда ўқиб юрганимда муаллимимиз Исхи Есенов, отам Мардон ҳам қозоқ юртдошларим урушда бошқа миллат солдатлари билан ёнма-ён туриб фашист газандаларни қандай қирганлигини сўзлаб беришганди.

Ўқитувчимиз ва дадам, Совет Иттифоқи халқлари ўртасидаги дўстликни мустаҳкамлаш, дўст бошига мушкул иш тушганда кўмаклашишни насиҳат қилишган.

Бўлинмага келгач, дўстона оилага тушиб қолганлигимни ҳис этдим. Бир кун кросс вақтида менга дўстимнинг далдаси қанчалик кўмак берганлигини сира унутмайман.

ДЎСТЛИКНИ ЭЪЗОЗЛАЙЛИК

Оддий аскар Эдуард ГАРДЕР

Мен — немисман. Уралдаги Копейск шаҳрида кончи оиласида туғилганман. Армияга чақирилгунча Челябинск шаҳридаги темир йўл техникумида ўқирдим.

Бадиий китоблардан шуни яхши биламанки, гитлерчилар яҳудийларга нисбатан айниқса нафрат билан қарашарди. Телба фюрер ўз каллакесарларини яҳудийларни аямай қиришга чақирган. Бир халқни иккинчи халққа ғазаб-нафратини уйғотган фашист Германияси ўзининг тажовузкорлик сиёсатини ана шу тарзда амалга оширишга уринган.

Советлар мамлакатида ҳамма миллатлар тенг. Армияда мен — яҳудий фарзанди Борис Некталов билан қалин дўст бўлиб қолдим. Иккимизнинг ҳам мақсадимиз бир — ҳарбий ишни ўрганиш.

БИРЛАШГАН ЎЗАР

Оддий аскар Валерий АЛКАЕВ

Бўлинмамиз жангчиларининг бир-бирига кўмаги, ҳамкорлиги яқинда ўз самарасини кўрсатди. Биз халқ мулкини тошқиндан сақлаб қолиш учун аҳолига ёрдамга келдик.

... Ўша куни қийин бўлган эди. Кўп ёққан ёмғир ва қор қўшилиб дарё суви кўтарила бошлаган эди. Дамба уриб кетишидан хавфсираб турардик.

— Дамбани мустаҳкамлаш керак, — деган буйруқ олдик. Солдатлар бир-бирларига кўмаклашиб табиат стихиясига қарши курашдилар. Қум тўлатилган оғир қоплар, тошлар ва тупроқлар билан дамбани мустаҳкамлай бошладик. Солдат Геннадий Матвеев, Владимир Татаркин ўзларини кўрсатишди. Тошқин хавфи бартараф қилинди.

ҚУДРАТЛИ КУЧ

Оддий аскар Роман ХОЛЯВКО

Мамлакатимиз халқлари ўртасидаги дўстлик бизга коммунистик жамият қурилишида куч ва қудрат бағишлайди.

Армияга келгунча мен Львов автобус заводида автослесарлик қилардим. Мен билан ёнма-ён бошқа миллат кишилари ҳам ишлашарди. Грузинлар ҳам, татарлар ҳам, чуваш ва қозоқлар ҳам ўзбек ва белоруслар ҳам бирга меҳнат қилишарди. Аҳил яшардик. Ишлаб чиқариш планларини доим ошириб бажарардик. Бизнинг Львов заводида тайёрланган автобусларни Ўзбекистоннинг шаҳар ва қишлоқларида кўриш мумкин.

Бу дўстлик қудрати беқиёс. Юртимизда коммунистик жамият қурилиши соҳасидаги катта муваффақиятларимиз ана шу дўстлик мевасидир.

ҲАММАМИЗНИНГ МАҚСАДИМИЗ БИР

Оддий аскар Иосиф КИСЕЛЬ

Менинг миллатим поляк. Ғарбий Белоруссияда туғилганман. Отам Иосиф Улуғ Ватан уруши даврида украинлар, ўзбеклар, руслар ва татарлар билан ёнма-ён туриб фашист галаларини совет еридан қувиб чиқарган.

Отам ажойиб спортчи бўлган. У мени армияга кузатаркан, ҳар томонлама чиниққан жангчи бўлишимга наказ берган эди.

Биз жангчилар Ватанни химоя қилишга ўзимизни тайёрлаймиз. Яхши чиниққан, ўзининг ҳақ ишига ишонган жангчи душман билан бўладиган жангда албатта ютиб чиқади. Мен ва сафдошларим ҳаммамиз ягона мақсад билан — Ватанга муносиб ва ҳалол хизмат қилиш орзуси билан яшаб, ўзимизни кун сайин чиниқтирмоқдамиз.

ФИЗКУЛЬТУРА ВА СПОРТ

КЕНГ ЁЙСИН ҚАНОТ

ВАЛЕРИЙ БРУМЕЛЬ МАШҚДА

Бахтсиз ҳодиса туфайли 3,5 йил бетоб бўлиб, мусобақа майдонига чиқолмаган жаҳон чемпиони Валерий Брумель соғайиб машқларни бошлаб юборди. У икки метрлик баландликдаги планкадан қийналмай сакраб ўтяпти.

В. Брумель чидамли ва кучли бўлиш учун кўп меҳнат сарф этмоқда. Яқиндагина қўлтиқ таёқсиз юраолмайдиган бу йигит 100 метрни 12,7 секундда югуриб ўтаётганини кўриб ҳайратда қоласан. Елкасига 140 килограмм оғирликдаги штангани қўйиб эркин ўтириб туради, икки пудли тошни отиб ўйнайди.

Жаҳон чемпиони ўтмишда баландликка сакраш бўйича машҳур бўлган Юрий Чистяков раҳбарлигида машқ қилмоқда. Улар бир вақтлари рақиблар эди. Эндиликда эса бирга ишлашмоқда.

— Расман мусобақаларда қачон қатнашасиз? — деган саволга Брумель шундай деб жавоб қайтарди:

— 210—215 сантиметр баландликдан ошиб ўтабошлаганимдан кейин қатнашаман. Бу ниятим шу йилги мавсумда амалга ошади деб умид қиламан.

Суратда: В. Брумель ва унинг тренери Ю. Чистяков машқ пайтида.

В. Ун-Да-син фотоси.
ТАСС фотохроникаси.

КУТАИСИДА МАҒЛУБИЯТ

Пахтакорчилар навбатдаги учрашувни Кутаиси шаҳрида маҳаллий «Торпедо» футболчилари билан ўтказишди. Ҳамшаҳарларимиз кескин курашдан кейин 3:2 ҳисобида мағлубиятга учраб, муҳим икки очкони бой бериб қўйишди. Агар ҳимоячиларимиз ҳамжиҳатлик билан ўйнаганларида учрашув натижаси бошқачароқ бўлиши мумкин эди. Бунинг устига марказий ҳимоячи Штерн қўпол хато қилиб, ўз дарвозасига ўзи тўп уриб қўйди.

Пахтакорчилардан рақиб дарвозасига тўпларни Исхоқов билан Бектошевлар киритди. Командамиз сўнгги минутларда мағлубиятдан қутилишга ҳаракат қилишди, ҳужумни кучайтиришди, лекин грузин футболчилари бехато ўйнаб, ғалабани сақлаб қолишга муваффақ бўлишди.

«Пахтакор» бу мағлубиятдан кейин турнир жадвалида уч поғона орқага чекиниб, 7-ўринга тушиб қолди.

Шу куни яна 8 та ўйин бўлди. Булар қуйидаги натижалар билан тугади: «Динамо» (Киев) — «Заря» — 2:0; «Черноморец» — «Нефтчи» — 0:0; СКА (Ростов-Дон)—«Арарат»—3:1; «Крилья Советов» — ЦСКА — 2:1; «Уралмаш» — «Динамо» (Москва) —0:1; «Динамо» (Минск) — «Шахтёр»—1:0; «Динамо» (Тбилиси) — «Қайрат» — 0:0; «Локомотив» — «Торпедо» (Москва)—0:3.

ОЛАМНИ БИЛИШДА МУҲИМ ҚАДАМ

ВЕНЕРА АТМОСФЕРАСИДАГИ ИЛМИЙ ТАДҚИҚОТЛАРНИНГ НАТИЖАЛАРИ

(Боши иккинчи бетда).

Автомат станцияларнинг туширилувчи аппаратларига атмосфера таркибини тадқиқ қилувчи газ анализаторлари, ўлчовларнинг турли диапазонларига мўлжалланган босим ва ҳарорат датчиклари системаси, атмосфера тиғизлигини ўлчайдиган флотномер ва ёруғликни ўлчайдиган фотоэлементлар жойлаштириб қўйилган эди.

Газ анализаторлари ёрдамида планета тепасидаги турли баландликлардан ва бинобарин, турли босимлар ва ҳароратлар шароитида инерт газлар билан бирга учрайдиган карбонат ангидриди, азот, шунингдек кислород ва сувнинг таркиби аниқланди. Атмосфера таркибини аниқлашнинг яхши ўрганилган реакцияларга асосланувчи ва энг мақбул реакцияларни танлаб ола билувчи энг оддий ва пухта физикавий-химиявий методлардан фойдаланилди. Газ анализатори кичкина химия лабораториясидан иборат бўлиб, у автомат тарзида, муайян изчиллик тарзида атмосферадаги газ таркибини анализ қилиш учун зарур бўлган химиявий операцияларнинг ҳаммасини ўтказиб турди. Бу приборлар батамом мустақил бўлиб аппаратлар ичидаги программа—вақт қурилмасидан бошқарилди. Командаларга мувофиқ белгилаб қўйилган пайтларда анализ учун атмосферадан намуна олиб турилди, турли химиявий анализаторлардаги электр таъминоти асбоблари ишга туширилиб ва тўхтатилиб турилди, ўлчовларнинг натижалари тўғрисидаги маълумотлар олиниб, эслаб қолинди.

Босим ва ҳароратни ўлчайдиган датчиклар системаси анероид типидаги манометрлардан ва қаршилик термометрларидан иборат эди. Нисбатан оддийгина бўлган бу приборлар тиғиз газ муҳитларида ва юксак ҳароратлар шароитида ўлчов ўтказиш учун жуда яхши мослаштирилган. Приборлардаги ўлчов диапазонлари бир-бирларини ўзаро қоплаши ўлчовларнинг тўғрилигини контроль қилиш имконини берди ва уларнинг юксак даражада пухта ишлашини таъминлади. Тиғизликни ўлчаш учун камертон тебранишлари амплитудасининг атрофдаги муҳит тиғизлигига қараб ўзгаришига асосланган прибордан фойдаланилди.

Ёруғликни ўлчаш учун спектрнинг кўринадиган ва энг яқин инфра қизил соҳасидаги нурларни қайд этишга мўлжалланган ва ҳар квадрат метрга босқичли сергирлиги 0,5 ватт бўлган фотоэлектр датчиклар ишлатилди. Бу кўрсаткич ердаги қош қорайиш вақтидаги ёруғликка тахминан тўғри келади.

Ҳар иккала туширилувчи аппарат дециметр диапазонли радиовисотомерлар билан таъминланган. Ана шу висотомерлар ёрдамида туширилиш жараёнида планета юзасигача бўлган масофанинг бир қанча кўрсаткичлари аниқланди. Радиовисотомерлар билан қайд қилиниши мумкин бўлган ва қайд этилган баландлик кўрсаткичлари шкаласи 50 километрдан 10 километргача бўлди. Приборларнинг бундай иш диапазони парашютларнинг қайси баландликда очилиши олдиндан белгилаб қўйилганлигига асосланди.

Ҳар бир туширилувчи аппаратда атмосфера газ таркибидан анализ учун икки марта намуна олинди. «Венера—5» станциясида асосий парашют очилганидан сўнг атмосферанинг босими 0,6 атмосферага яқин бўлган, ҳарорат эса Цельсий билан 25 градус атрофида бўлган пайтда атмосферанинг таркиби биринчи марта анализ қилиб кўрилди. Иккинчи марта атмосферанинг анча қуйи соҳасида, босим 5 атмосфера ва ҳарорат Цельсий билан 150 градусга яқин бўлган пайтда газ таркиби анализ қилинди. «Венера—6» станциясида газнинг таркиби биринчи марта босим бир атмосферага яқин бўлганида, ҳарорат эса Цельсий билан тахминан 60 градус бўлганида, иккинчи марта эса босим 10 атмосферага ва ҳарорат Цельсий билан 225 градусга етганда ўтказилди.

«Венера—5» ва «Венера—6» автомат станциялари ёрдамида олинган янги маълумотлар «Венера—4» станцияси томонидан ўтказилган ўлчовларни тасдиқлади ва «Венера» атмосферасининг химиявий состави тўғрисидаги билимларнинг аниқлигини анча оширди.

«Венера—5» ва «Венера—6» станциялари берган маълумотларга кўра планета атмосферасидаги карбонат ангидриди 93—97 процентга етади, ҳолбуки, «Венера—4» станцияси ўтказган ўлчовлар вақтида бу рақам 90 процент қилиб кўрсатилган ва тахминан 10 процент фарқ қилиши мумкин деб фараз қилинган эди. Инерт газлар билан бирга азот 2—5 процентга боради, кислород миқдори эса 0,4 процентдан ошмайди. «Венера—4» станциясининг ўлчовлари планета атмосферасидаги азотнинг миқдори 7 процентдан камроқ, кислород эса 1 процентдан камроқ деб кўрсатган эди. «Венера—4» станцияси тахминан 0,6 атмосфера босимга тўғри келувчи даражадаги сув буғининг миқдори литр ҳисобида 1—8 миллиграмм атрофида деган маълумотни берган эди. «Венера—5» ва «Венера—6» станцияларининг ўлчовлари эса 0,6 атмосфера босимга тўғри келувчи даражадаги сув буғининг миқдори литр ҳисобида 4 миллиграммдан 11 миллиграммгача эканлигини кўрсатди. Бу эса Венера атмосферасининг баландлигида сув буғлари тиғиз эмаслигини кўрсатади.

Босим ва ҳарорат ўрта ҳисобда 40—50 секунддан сўнг ўлчанди. Ҳар бир аппаратнинг парашютда тушиш вақтида жами бўлиб босим 70 мартадан ортиқ ва ҳарорат 50 мартадан ортиқ ўлчаб кўрилди. Текшириш ўтказилган бутун давр ичида Венера атмосферасининг ҳарорати ва босими бир неча процентгача аниқлик билан ўлчанди.

1967 йилда «Венера—4» станцияси ҳарорат Цельсий билан 25 градусда 270 градусгача ўзгарган участкада ўлчаган эди. Босимнинг 0,5 атмосферадан 18 атмосферагача ўзгариши шу участкага тўғри келар эди. «Венера—5» ва «Венера—6» станциялари ҳарорат Цельсий билан тахминан 25 градусдан 320 градусгача ва босим 0,5 атмосферадан 27 атмосферагача ўзгарган атмосфера участкасида ўлчовлар ўтказди. Ўлчовлар ўтказиш даврида баландликка қараб ҳароратнинг ўзгариб бориши адиабатик ўзгаришлардан кам фарқ қилди.

Ҳарорат, босим ва химиявий таркиб ўлчовларининг натижалари асосида аппаратларнинг Венера атмосферасида пасайиш участкалари ҳисоблаб чиқарилди, шу участкаларда асосий парашютлар очилган пайтдан бошлаб атмосфера параметрлари ўлчана бошланди. Радиовисотомерлар қайд этган баландлик кўрсаткичлари ўртасидаги тафовут икки мустақил метод: туширилувчи аппаратнинг пасайиш тезлиги ва атмосфера мувозанатининг гидростатик шароитларига қараб белгиланадиган методлар билан ҳисоблаб чиқарилган кўрсаткичларга жуда яхши мос келади. Атмосфера параметрларини ўлчаш участкаси «Венера—5» станцияси учун 36 километр, «Венера—6» станцияси учун эса 38 километр бўлди.

Дастлабки маълумотларга қараганда, «Венера—5» ва «Венера—6» станцияларида бир хил ҳарорат ва босим вақтида радиовисотомерлар қайд эттан баландликлар бирбиридан 12—16 километр фарқ қилади. «Венера—5» станциясининг радиовисотомери маълумотларига кўра, 27 атмосфера босими 24—26 километр баландликка тўғри келган бўлса, «Венера—6» станциясининг радио висотомери маълумотларига кўра худди шу миқдордаги босим 10—12 километрга тўғри келди. Бу натижа чуқурроқ ўрганиб чиқилади. Ҳар иккала станциясида қайд этилган 27 атмосфера босим атмосферанинг бир хил даражасига тўғри келиши, аппаратлар планета юзасининг турли участкалари тепасида туширилганлиги сабабли «Венера—5» ва «Венера—6» станцияларидаги радиовисотомерлар кўрсаткичларидаги тафовутга Венера юзаси рельефининг жуда нотекислиги сабаб бўлган, деб қилинган тахминга яқин.

Башарти планета юзасига қадар бўлган ҳарорат адиабатик қонунга биноан ўзгариб борадиган бўлса, «Венера-6» станциясининг радиовисотомери белгилаган юза даражасидаги ҳарорат Цельсий билан 400 градус атрофида ва босим 60 атмосфера бўлади, «Венера-5» станциясининг радиовисотомери белгилаган юза даражасидаги ҳарорат эса Цельсий билан тахминан 530 градусга ва босим 140 градусга етади. Фотоэлектр датчиклар Венера атмосферасининг ёритилишини босқичли кўрсаткич билан ҳисоблаганда ҳар квадрат метрга 0,5 ваттдан ортиқ эмаслигини қайд қилди. «Венера-5» станцияси радио алоқаси тўхтатилишидан тахминан тўрт минут олдин берган ва ҳар квадрат метрга салкам 25 ватт даражасига тўғри келувчи бу кўрсаткич бундан мустаснодир. Приборнинг бу кўрсаткичи тасодифий бўлдими ёки у атмосферадаги бирон-бир ҳодисага боғланганми-йўқми эканлигини келгусида анализ қилиб чиқилади.

Шу тариқа «Венера-5» ва «Венера-6» станциялари «Венера-4» станциясига қараганда атмосферанинг анча ичкари қатламларидан маълумотлар берди. Шу маълумотлар бевосита ўлчовлар йўли билан Венера атмосферасининг химиявий составини анча аниқлаш ҳамда 40 километрга яқин узунликдаги участкада ҳарорат, босим ва атмосфера тиғизлигининг баландлик профилларини олиш имконини берди. Бу эса аввалги ўлчовларнинг интервалларидан ортиқ. Ўтказилган экспериментларнинг натижалари Венеранинг атмосфераси кучли, тиғиз эканлигини ва унинг юзаси яқинидаги босим билан ҳарорат жуда юқори эканлигини кўрсатади.

Венера атмосферасининг химиявий таркиби, ҳарорати, босими ва тиғизлиги «Венера-5» ва «Венера-6» совет автомат станцияларида янгидан бевосита ўлчаб кўрилганлиги Венера атмосферасининг структурасини тузукроқ тушуниш учун катта аҳамиятга эга бўлади. Бу ўлчовлар Венера атмосферасининг келиб чиқиши тўғрисида ва бу планетада шу қадар юксак ҳароратнинг ривожланишига сабаб бўлган жараёнлар тўғрисида анча аниқ фикр юритиш имконини беради. Икки автомат станция ёрдамида амалий жиҳатдан олганида айни бир вақтнинг ўзида Венера атмосфераси планетанинг бир-бирига жуда яқин районларида биринчи марта чуқур текшириб кўрилди.

Венера атмосферасида ўтказилган ўлчовларнинг натижасида олинган ноёб маълумотларни ишлаб чиқиш давом эттирилмоқда, бунинг натижалари илмий матбуотда эълон қилинади.

Ердан бир неча юз миллион километр наридаги Венера атмосферасига кириб борган автомат станциялар шу планета ҳақида кўп нарсаларни билиш имконини берди. Булар ҳозирча дастлабки парвозлардир. Венерани бундан буён тадқиқ этиш, ердан жуда фарқ қиладиган ана шу планетада кўпгина қизиқарли нарсалар борлигини очади.

«Венера-5» ва «Венера-6» планеталараро автомат станцияларининг парвози — совет фани ва техникасининг янги ёрқин ғалабасидир, ватанимиз саноати юксак даражада ривожланганлигининг, дунёда биринчи социализм мамлакати халқининг ижодий имкониятлари битмас-туганмас эканлигининг далилидир.

Венерани ва Коинотдаги бошқа сайёраларни мунтазам равишда ўрганиш — космосни тадқиқ қилиш соҳасида совет программасининг муҳим қисмидир. Мазкур экспериментнинг муваффақиятли бўлиб чиққанлиги совет олимларини, инженерларини, ишчиларини ер юзидаги халқларнинг бахт-саодати йўлида янгидан-янги зафарларга илҳомлантирмоқда.

Коммунистик партия билан совет давлатининг гениал асосчиси В. И. Ленин туғилган кун арафасида совет космонавтикаси эришган янги буюк муваффақият —советлар мамлакатидаги фан-техника тараққиётининг, унинг халқи ижодий куч ғайратининг ажойиб далилидир. Совет фани ва техникасининг бу порлоқ муваффақияти жаҳон фанини ривожлантиришга, инсониятнинг космик фазони ўзлаштиришига қўшилган янги муносиб ҳиссадир. (ТАСС).

ТЎРТИНЧИ УРИНИШ ОЛДИДАН

СССР футболчилари навбатдаги IX жаҳон чемпионатининг саралаш учрашувларини бошлашига роппа-роса уч ой вақт қолди. Бу футболчиларимизнинг «олтин маъбуда» учун тўртинчи марта уринишлари бўлади. 10 сентябрда СССР терма командаси Шимолий Ирландия командаси билан учрашади. Футболчиларимизнинг дастлабки рақиби бўлган Ирландия командаси Мехикога бориш учун ўз олдига қўйган вазифанинг ярмини бажариб қўйди. Улар Туркия командасини икки марта 3:0 ва 4:1 ҳисобларида мағлубиятга учратишди.

Бу йилдагидек бундан 12 йил муқаддам ҳам футболчиларимизни Шимолий Ирландия ва Туркия командаларига қарши бўлган учрашувга хизмат кўрсатган спорт мастери Г. Д. Качалин тайёрлаган эди. ТАСС мухбири А. Качалов терма команда устози билан учрашиб, футболчиларнинг планлари, имкониятлари ҳақида суҳбатлашди.

— Энг аввал, — деди Г. Качалин. — жаҳон чемпионатининг финалига бориш учун 16 та кучли команда сафидан жой олиш керак. Бунинг учун эса терма командани жанговар составда майдонга тушириш лозим. Яшириб ўтирмайман. Номзодларни айтиб қўяқолай. Булар — Пшеничников, Рудаков, Пономарев, Шестернев, Хурцилава, Капличний, Дзодзуашвили, Мунтян, Киселев, Чумаков, Еськов, Метревели, Пузач, Хмельницкий, Еврюжихин. Сентябрь ойигача «Спартак»нинг ёш ўйинчиси Ловчев, ростовликлар Зинченко, Серостанов, Проскурин, тбилисилик Гиви Нодиялар энг яхши фазилатларини намойиш қиладилар деб умид қиламан.

Умуман биз ёрдамчим Алексей Пономарев билан терма командага ҳеч бир футболчи учун йўлни ёпмоқчи эмасмиз. Лозим бўлган техника ва маънавий-руҳий фазилатларга эга бўлган истаган футболчи мамлакатнинг биринчи командаси сафида қатнаша олади. «Футбол-69» деб номланган ва йиғилиш кунларида чиқариб туриладиган деворий газетамиздан доимо иккита шиор тушмайди. Буларнинг бири «Руҳан тушмаслик» ва иккинчиси «Фақат ғалаба»дир:

— Гаврнил Дмитриевич, сиз кейинги кезларда Европанинг энг кучли командалари иштирокидаги учрашувларнинг гувоҳи бўлгансиз. Уларнинг қайси бири кучлироқ, ғолибликни қайси мамлакат вакили қўлга киритаркин?

— Биринчи навбатда жаҳон чемпиони бўлган Англия терма командасини тилга олмоқчиман. Ундан кейинги ўринларга бизнинг яқин рақибимиз — Шимолий Ирландия командаси, Венгрия, Италия ва ГДР командаларини қўймоқчиман. Бу командаларнинг ҳаммаси 4+2+4 услубидан воз кечишди ва ҳозирда бошқача ўйин кўрсатишяпти.

— ТАСС га келаётган ҳисобот ва обзорларга назар солганда энг кучли командалар ҳужумга қарши мустаҳкам ҳимоя услуби топишган эмиш.

— Асосий ҳужумчилар қанотларда пайдо бўладиган бўлиб қолди. Венгриялик Фаркаш, Шимолий Ирландия вакили Бест, чехословакиялик Кабат, югославиялик Джаичлар шундай ҳаракат қилишмоқда. Улар Европа футболига янгилик киритганларини сир сақлаб ўтиришнинг ҳожати бўлмаса керак. Бизда эса қанот ҳужумчилар жуда оз. 25 июлда Лейпцигда ГДР футболчилари билан ўртоқлик учрашуви ўтказамиз. Бунда кенг фронт бўйлаб ҳужум қилишга имтиҳон топширмоқчимиз. Саралаш учрашувига қадар Югославия ва Швеция терма командалари билан ҳам ўртоқлик учрашуви ўтказиш ниятидамиз.

— Оддий, лекин айни вақтда мураккаб қуйидаги саволимга жавоб беришингизни сўрайман. Нега футболчиларимиз асосий қуроли бўлган «Ҳамма ҳужумда» шиоридан орқага чекинишмоқда?

— Анчадан бери шундай одатга ўрганиб қолдик. Мамлакат биринчиликларида ҳужумда камсонли футболчи билан ўйнаяпмиз. Ваҳоланки, футболни бундай йўл билан ривожлантириб бўлмаслигини ҳаёт кўрсатиб турибди Шотландия, Венгрия, Чехословакия ва Шимолий Ирландия командаларини олиб кўринг. Булар ҳар қайси учрашувда тўлақонли беш ҳужумчи билан ўйнашади.

— Яқин орадаги планларингиз ҳақида гапириб беринг.

— Биринчи марта кейинги йилларда мамлакатнинг тўртта терма командасини йиғишга ва «тўртлар турнири»ни ўтказишга қарор қилдик. Аввалига биринчи терма команда ёшлар командаси билан, сўнгра ўсмирлар коллективи иккинчи терма команда билан беллашади. Пировардида биринчи ва иккинчи команда учрашади. Буларнинг ҳаммаси бир кунда бўлади. Шунинг учун ҳар бир тайм 30 минутдан давом этади.

Биринчи терма команда составида Рудаков, Пономарев, Шестернев, Хурцилава, Капличний, Дзодзуашвили, Зиков, Мунтян, Илиади, Еськов, Метревели, Пузач, Хмельницкий, Гершкович, Еврюжихинлар ўйнашади. Дарвозабон Пшеничников билан Дегтяров ва ярим ҳимоячи Киселев шикастланганлиги учун майдонга туша олишмайди.

Иккинчи терма командани биринчи терма командага киришга асосий даъвогар бўлган ўйинчилардан туздик.

Энди эса суҳбатимизнинг бошланишига қайтаман. Шимолий Ирландия билан Белфастда учрашганимиздан кейин, 15 октябрда ўз майдонимизда Туркия терма командасини, бир ҳафтадан кейин эса — 22 октябрда Шимолий Ирландия футболчиларини қабул қиламиз. Якунловчи ўйинни 16 ноябрда Туркия терма командаси билан сафарда ўтказамиз.

ФУТБОЛ

ЖАҲОН ЯНГИЛИКЛАРИ

В. И. ЛЕНИНГА БАҒИШЛАНГАН ВИСТАВКА

ҚОҲИРА, 2 июнь. (ТАСС). Араб-совет дўстлиги жамияти биносида кеча очилган кўргазмага машҳур совет рассомлари чизган суратларнинг репродукциялари қўйилган. «В. И. Ленин ва Улуғ Октябрь социалистик революцияси» деб аталган бу кўргазма жаҳонда биринчи социалистик давлатнинг асосчиси туғилган куннинг 100 йиллиги байрамига тайёргарлик доирасида ўтказилмоқда.

Кўргазманинг очилишида ҳозир бўлган Миср пойтахти жамоатчилигининг вакиллари В. И. Лениннинг болалик ва ўсмирлик чоғларини, унинг революцион кураши ва ишчи-деҳқонлар давлатининг раҳбари сифатидаги фаолиятини тасвирловчи суратларнинг нусхалари билан ғоят қизиқиб танишдилар.

К. ДУДАРЕВ.

Гвинея республикасининг шаҳар ва районларида Совет Иттифоқидан келган энергетиклар, врачлар ва ўқитувчилар ишламоқда. Улар ривожланиб келаётган давлатнинг мустақил экономикасини барпо этишда ҳормай-толмай меҳнат қилишмоқда. Суратда: совет врачи А. Грузов гвинеялик ҳамкасбига амалий ёрдам кўрсатмоқда.

Ф. Конопихин фотоси. ТАСС.

КОСМОНАВТЛАРНИНГ УЧРАШУВИ

ПАРИЖ, 3 июнь. (ТАСС). XXVIII халқаро аэронавтика ва космос салони ўтказилаётган Буже аэродромида Совет ва Америка космонавтларининг учрашуви бўлиб ўтди. В. А. Шаталов ва А. С. Елисеев Американинг «Аполлон-9» кемаси экипажининг аъзолари Макдивитт, Скотт ва Швейкарт билан биргаликда СССР билан АҚШ павильонларининг экспонатларини кўздан кечирдилар.

СУВАЙШ ҚАНАЛИ ОРҚАЛИ ОТИШМА

ҚОҲИРА, 3 июнь. (ТАСС). 2 июнга ўтар кечаси аҳоли яшайдиган Фердан пункти районида (Исмоилия шаҳридан шимолроқда) Миср қўшинлари билан Исроил қўшинлари ўртасида отишма чиқди. Кейинчалик отишма Алқантара, Исмоилия ва Тусум районларига тарқалди.

БАР қуролли кучлари вакилининг айтишича, бир ярим соат давом этган тўпвозлик чоғида Миср артиллерияси исроилликларнинг ўз позицияларини мустаҳкамламоқчи бўлиб қилган ҳамма уринишлари пайини қирқди. Исроил қўшинлари аскар ва техникадан талафот бердилар.

НЕГРЛАРНИНГ ЯНГИ ТАШКИЛОТИ

НЬЮ-ЙОРК, 2 июнь. (ТАСС). Қўшма Штатларда негрларнинг «Қора танли адвокатларнинг миллий конференцияси» деган янги ташкилоти тузилди.

Чикагода ўтказилган уч кунлик кенгаш давомида бўлажак ташкилотнинг асослари ва вазифалари муҳокама қилинди.

Редактор
А. ИСМОИЛОВ

РЕКЛАМА ВА ЭЪЛОНЛАР

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

18.30—**Кўрсатишлар программаси.**

Рус тилида: 18.35 — **Теленгиликлар**, 18.50—**Реклама**, 18.55 — **«Улик малика ва етти баҳодир ҳақида эртак»** (мультфильм). 19.20—**«Интернационал дўстлик клуби»нинг совет-монгол ёшлари III фестивалига бағишланган сони. «Ёшлик»** студияси кўрсатади. 20.00—**«Осмон учинчи қаватдан бошланади»** (бадиий фильм). 21.20 — **Кўрсатишлар программаси.**

Ўзбек тилида: 21.25—**Ўн минут музика**, 21.35 — **Теленгиликлар**, **21.50—Ленинча меҳнат вахтасида**, 22.10 — **Телевизион театр, А. С. Пушкин. «Лўлилар».**

ИККИНЧИ ПРОГРАММА

13.00 дан—**Москва кўрсатади.**

УЧИНЧИ ПРОГРАММА

ТОШКЕНТ КЎРСАТАДИ

20.00 — **«Ёш овозлар», Оққўрғон район ўқувчилари бадиий ҳаваскорларининг концерти** (қозоқ тилида).

Рус тилида: 20.40—**«Абадий бирга»** (Ҳужжатли фильм). 21.25 — **А. С. Пушкин, Евгений Онегин** (фильм-опера).

ТЕАТР

НАВОИЙ НОМЛИ АКАДЕМИК КАТТА ТЕАТРДА — 6/VI да **Оққуш кўли.** 7/VI да **Севилья сартароши** (кундузи), **Аида** (кечқурун).

ҲАМЗА НОМЛИ АКАДЕМИК ДРАМА ТЕАТРИДА — 5/VI да **Аяжонларим**, 6/VI да **Мария Стюарт**, 7/VI да **Қонли сароб.**

МУҚИМИЙ НОМЛИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ МУЗИКАЛИ ТЕАТРИДА — 5/VI да **Икки билагузук**, 6/VI да **Ёшликда берган кўнгил**, 7/VI да **Катта концерт.**

КИНО

ҚИШКИ БИНОДА

Бир юз биринчи сенатор — «ЧАЙКА» (кундуз соат 2, 4, кеч 6 ва 8 да), «КОМСОМОЛ 30 ЙИЛЛИГИ» (кеч соат 8, 9.45 да).

Бриллиант қўл — «ЎЗБЕКИСТОН 25 ЙИЛЛИГИ», «ВОСТОК» (кундуз ва кечқурун), «ЧАЙКА» (эрталаб 10, кундуз соат 12, кеч 10 да), «КОМСОМОЛ 30 ЙИЛЛИГИ» (эрталаб 10, кундуз соат 12, 2, 4 ва кеч 6 да.

Далиллар керак — НАВОИЙ номли (кундуз ва кечқурун), «МОСКВА» (кундуз соат 12.20 ва кеч 9.30 минутларда).

Ҳаводаги саргузаштлар — «ЎЗБЕКИСТОН» (кундуз ва кечқурун), «МОСКВА» (эрталаб 10, кундуз соат 2,5 ва кеч 7.20 минутда).

ЁЗГИ БИНОДА

(Кеч соат 8.40 ва 10.30 минутларда бошланади)

Ҳаводаги саргузаштлар — «ФЕСТИВАЛЬ».

Бир юз биринчи сенатор — «ХИВА».

Бриллиант қўл — ТЕЛЬМАН номли.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ЭНЕРГЕТИКА ВА ЭЛЕКТРОФИКАЦИЯ МИНИСТРЛИГИ
ТОШКЕНТ ШАҲАР ЭЛЕКТР ТАРМОҚЛАРИ ТАШКИЛОТИГА
КАБЕЛЧИ—ЭЛЕКТРОМОНТЕРЛАР
КЕРАК

шунингдек мактабни битираётган ёшларни: шаҳар электр тармоқларини эксплуатация қилиш бўйича электромонтёрлар, кабел линиялари монтажи бўйича кабелчилар касбига ўргатиш учун

ҚАБУЛ ҚИЛАДИ

Ўқиш муддати тамом бўлгандан сўнг разряд берилади.

Кечки техникум мавжуд, ишга мойил ёшлар корхона ҳисобидан институтга йўлланма берилади (ишлаб чиқаришдан ажралган ҳолда).

Мурожаат учун адрес: Тошкент-8, 1-Май кўчаси, 101-уй.

Район электр тармоқларининг адреслари:

Октябрь — Навоий кўчаси, Фарход проезди, 89 уй.

Чилонзор — Чилонзор массиви, 3-квартал, 23«а» уй.

Куйбишев — «1 Май» кўчаси, 36 уй.

Ленин районн — Маңжара кўчаси, 34 уй.

«УЗСЕЛЬХОЗТЕХНИКА» ТОШКЕНТ ОБЛАСТИ БИРЛАШМАСИГА

автотранспорт бўйича инженер, агрономлар, инженер ва қишлоқ хўжалиги бўйича техник-механиклар, иқтисодчи, бухгалтер-ревизор, жойларга чиқиб ишлаш учун бош бухгалтерлар, машинисткалар

КЕРАК

Мурожаат учун адрес: Тошкент шаҳар, А. Тўқаев кўчаси, 2 уй.

ТОШКЕНТ 5-ҒИШТ ЗАВОДИ БОШҚАРМАСИГА

садчиклар, съёмшчиклар, қолипдан олиб қўювчилар, слесарлар, электр монтёрлар, ёрдамчи ишчилар

КЕРАК

Оилаликларга бир йил ичида турар жой берилади, ёлғиз кишилар ётоқхона билан таъминланади.

Мурожаат учун адрес: Тошкент шаҳар, Носиров кўчаси, 188 уй (9, 11, 19 автобуслар, 2 трамвайнинг «Победа» парки бекати).

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети бирлашган нашриётининг босмахонаси. Тошкент шаҳри.

Р. 14340.
ИНДЕКС — 6469.
Б — 2294.